

AALST SINT-MARTINUSKERK FASE VI

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

INTERGEMEENTELIJKE SAMENWERKING VOOR STREEKONTWIKKELING IN
ZUID-OOST-VLAANDEREN

GENTSESTEENWEG 1 B
9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM
TEL 053 64 65 20

INFO@SO-LVA.BE
WWW.SO-LVA.BE

AALST SINT-MARTINUSKERK FASE VI

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

SOLVA ARCHEOLOGIE RAPPORT 203

AUTEUR: SIGRID KLINKENBORG

COLOFON

DOSSIERSAMENSTELLING

Sigrid Klinkenborg

PROJECT

Archeologisch onderzoek: Archeologische opgraving

Projectcode: 2020E318

Projectnaam: 12-AAL-SMK

SOLVA Eindrapport nr. 203

OPDRACHTHOUDER

SOLVA - Intergemeentelijk samenwerkingsverband voor ruimtelijke ordening en socio-economische expansie

Projectteam: Archeologie

Gentsesteenweg 1B

9520 Sint-Lievens-Houtem

Tel: 053/64 65 20

info@so-lva.be

BEWAARPLAATS ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Erkend onroerend erfgoeddepot SOLVA archeologisch depot p/a

Industrielaan 25b

9320 EREMBODEGEM

Tel: 053/64 65 36

archeologie@so-lva.be

TERMIJN TERREINWERK: 13 en 14 juli 2020

WETTELIJK DEPOTNUMMER

D/2020/12.857/14

COPYRIGHT

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van **SOLVA**.

Alle foto's, tenzij anders vermeld: © **SOLVA**

INHOUDSTAFEL

01	DANKWOORD	13
02	INLEIDING	17
03	BESCHRIJVING VAN DE UITGEVOERDE WERKEN	21
	3.1. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	23
	3.2. SAMENVATTING VAN HET ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK EN DE RESULTATEN	26
	3.3. DE ONDERZOEKSOPDRACHT	26
	3.4. VRAAGSTELLING	27
	3.4.1. DE RANDVOORWAARDEN	28
	3.4.2. BESCHRIJVING GEPLANDE WERKEN (BIJ OPGRAVINGEN IN HET KADER VAN BODEMVERSTORINGEN)	28
	3.5. WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN DE OPGRAVING	28
	3.5.1. MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODE EN -TECHNIEKEN	28
	3.5.1.1. OPGRAVINGSSTRATEGIE	28
	3.5.1.2. METHODEN EN TECHNIEKEN	29
	3.5.2. BESCHRIJVING VAN DE ORGANISATIE VAN DE OPGRAVING	31
	3.5.3. BESCHRIJVING VAN HET GEBRUIKTE MATERIAAL	31
	3.5.4. BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN EVENTUELE AFWIJKENDE METHODIEK EN VAN EVENTUELE BIJSTELLINGEN VAN DE OORSPRONKELIJKE STRATEGIE	33
	3.5.5. MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE SELECTIE VAN VONDSTEN	33
	3.5.6. MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE STAALNAME	33
	3.5.7. TEKSTUELE OMSCHRIJVING VAN DE INBRENG VAN SPECIALISTEN	33
	3.5.8. TEKSTUELE OMSCHRIJVING VAN DE ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING DOOR PERSONEN DIE BUITEN HET PROJECT STONDEN	33
04	ASSESSMENTRAPPORT	37
	4.1. TEKSTUELE BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN DE BIJ HET ASSESSMENT GEHANTEERDE METHODEN, TECHNIEKEN EN CRITERIA	39
	4.2. BESCHRIJVING VAN DE OBSERVATIES EN REGISTRATIES UIT HET ASSESSMENT	39
	4.2.1. ASSESSMENT VAN VONDSTEN	39
	4.2.2. ASSESSMENT VAN STALEN	39
	4.2.3. CONSERVATIE-ASSESSMENT	39
	4.2.4. ASSESSMENT VAN SPOREN, SPOORCOMBINATIES EN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN	39

4.3. TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK EN DE AARD DAARVAN, MET WAARDERING	39
4.4. TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET UIT TE VOEREN ONDERZOEK	40
4.4.1. TE BEANTWOORDEN ONDERZOEKSVRAGEN	40
4.4.2. STRATEGIE VOOR DE VERWERKING	41
4.4.3. CONSERVATIESTRATEGIE	41
4.4.4. ONDERZOEKSVRAGEN VOOR VERVOLGONDERZOEK	41
05 INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	43
5.1. BESCHRIJVING VAN HET KADER VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	45
5.1.1. BESCHRIJVING VAN DE LANDSCHAPPELIJKE LIGGING	45
5.1.1.1. ALGEMENE LANDSCHAPPELIJKE SITUERING	45
5.1.1.2. AARDKUNDIGE EN HYDROGRAFISCHE SITUERING	47
5.1.1.3. FYSISCH-GEOGRAFISCHE GEGEVENS	50
5.1.1.4. GRONDGEBRUIK	53
5.1.1.5. SPECIFIEKE BIJKOMENDE TERREININFORMATIE	53
5.1.2. HISTORISCH KADER	53
5.1.2.1. ARCHEOLOGISCH AALST	53
5.1.2.2. DE SINT-MARTINUSKERK	55
5.1.2.3. INVENTARIS ONROEREND ERFGOED	56
5.1.2.4. HISTORISCH-CARTOGRAFISCHE DOCUMENTATIE	59
5.1.2.4.1. JACOB VAN DEVENTER (1550-1565)	59
5.1.2.4.2. ANTONIUS SANDERUS – FLANDRIA ILLUSTRATA (1641-1644)	60
5.1.2.5. FOTOGRAFISCHE DOCUMENTATIE VAN HET PROJECTGEBIED	60
5.1.3. ARCHEOLOGISCH KADER	60
5.1.3.1. HET PROJECTGEBIED	60
5.1.3.2. DE DIRECTE OMGEVING	61
5.2. BESCHRIJVING VAN DE BODEMS EN ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN	63
5.2.1. GENESE VAN DE BODEMS OF ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN	63
5.2.2. BEWARING VAN DE BODEMS OF ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN	63
5.2.3. EFFECTEN VAN DE AANWEZIGE BODEMS EN SEDIMENTEN OP DE BEWARING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE EN DE ARCHEOLOGISCHE ARTEFACTEN DAARBINNEN	63
5.2.4. REFERENTIE AAN GELIJKAARDIGE BODEMS EN ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN OP GEKENDE ARCHEOLOGISCHE SITES	63

5.3. BESCHRIJVING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE AAN DE HAND VAN HET SPORENBESTAND OF DE VONDSTENSPREIDING	63
5.3.1. ANALYSE VAN DE OPBOUW VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	63
5.3.1.1. BESCHRIJVING VAN DE WIJZE WAAROP DE ARCHEOLOGISCHE SITE ZICH AAN HET HUIDIGE OPPERVLAK MANIFESTEERT	63
5.3.1.2. BESCHRIJVING VAN DE STRATIGRAFISCHE OPBOUW VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	63
5.3.1.3. GEMIDDELDE DIEPTE VAN DE WAARGENOMEN ARCHEOLOGISCHE NIVEAUS TEN OPZICHTE VAN DE TWEEDE ALGEMENE WATERPASSING EN HET MAAIVELD	64
5.3.1.4. PROFIELFOTO'S	64
5.3.2. ANALYSE VAN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN, SPOORCATEGORIEËN, SPOORCOMBINATIES EN INDIVIDUELE SPOREN	64
5.3.2.1. NIET GEFASEERDE ALLESPORENKAART (VOOR SITES ZONDER COMPLEXE VERTICALE STRATIGRAFIE)	64
5.3.2.2. WEERGAVE VERSCHILLENDE FASES	64
5.3.2.3. BEHOUD IN SITU VAN NIET-ONDERZOCHE ZONES	65
5.3.2.4. GLOBALE TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET SPORENBESTAND	65
5.3.2.4.1. INLEIDING	65
5.3.2.4.2. WERKPUT XXXI	65
5.3.2.4.3. WERKPUT XXXII	66
5.3.2.4.4. WERKPUT XXXIII	68
5.3.2.4.5. WERKPUT XXXIV	69
5.3.2.4.6. WERKPUT XXXV	72
5.4. BESCHRIJVING VAN HET BESTAND AAN CULTURELE VONDSTEN EN NATUURWETENSCHAPPELIJKE VONDSTEN	73
5.4.1. BESCHRIJVING VAN DE ANALYSEMETHODEN EN -TECHNIEKEN	73
5.4.2. BESCHRIJVING VAN DE UITWERKINGSMETHODEN	73
5.4.3. BESCHRIJVING VAN DE VONDSTEN	73
5.4.4. BESCHRIJVING EN ANALYSE VAN DE VONDSTCATEGORIEËN	73
5.4.5. ANALYSE VAN DE TYPOLOGISCHE, CHRONOLOGISCHE EN RUIMTELIJKE INDELING VAN DE VONDSTEN	73
5.5. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	73
5.5.1. RELATIEVE DATERING OP BASIS VAN HET SPORENBESTAND EN VONDSTENBESTAND	73
5.5.2. ABSOLUTE DATERING OP BASIS VAN VONDSTEN	73
5.5.3. ABSOLUTE DATERING OP BASIS VAN NATUURWETENSCHAPPELIJKE DATERINGSTECHNIEKEN	73
5.5.4. ABSOLUTE DATERING OP BASIS VAN HISTORISCHE BRONNEN	73
5.5.5. TAFONOMISCHE OPBOUW EN FORMATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	74

5.6. SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE	74
5.6.1. GEMOTIVEERDE INTERPRETATIE VAN DE VONDSTEN, VONDSTCATEGORIEËN, SPOREN, SPOORCOMBINATIES, SPOORCATEGORIEËN, ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN, EN ACTIVITEITENZONES	74
5.6.2. BEVINDINGEN TEN OPZICTE VAN DE RESULTATEN VAN EERDER UITGEVOERD ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK	74
5.6.3. BESLUIT	74
5.6.4. AFBAKENING VAN ZONES WAAR GEEN ARCHEOLOGISCH ERFGOED AANWEZIG IS	75
5.7. DE ONDERZOEKSVRAGEN EN ONDERZOEKSDOELEN BEANTWOORD	75
5.8. SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP GESPECIALISEERD PUBLIEK)	75
5.9. SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP NIET-GESPECIALISEERD PUBLIEK)	75
6 BIBLIOGRAFIE	77
6.1. BOEKEN	79
6.2. ARTIKELS	79
6.3. WEBSITES	80
7 BIJLAGEN	83
7.1. HANDLEIDING BIJ HET RAADLPEGEN VAN DE BIJLAGEN	85
7.2. LIJSTEN	87
7.3. GRONDPLAN	87

LIJST VAN FIGUREN

Fig. 1. Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (Bron: NGL, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 15/10/2020).	23
Fig. 2. Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied en projectie van sporen en vondstenconcentraties (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 06/10/2020).	24
Fig. 3. Kadasterkaart van het projectgebied (Bron AGIV, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 23/07/2020).	26
Fig. 4. Overzicht van de geplande werken met aanduiding van de omvang en dieptes van de afvoerleidingen en de inspectieput (Bron: PERSPECTIV Architecten).	28
Fig. 5. Zicht op het uitgraven van werkput XXXIII.	32
Fig. 6. Grondplan met de geplande uitgravingen tegenover de uiteindelijk uitgevoerde zones.	34
Fig. 7. Ligging van het projectgebied op de topografische kaart. (Bron: NGL, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 05/12/2018).	45
Fig. 8. Ligging van het projectgebied op regionaal niveau. Blauw: zandstreek; geel: zandleemstreek; rood: leemstreek (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS).	46
Fig. 9. Ligging van het projectgebied ten opzichte van de archeologische zone van Aalst (Bron: AGIV & Agentschap Onroerend Erfgoed, geraadpleegd via WMS).	46
Fig. 10. Gewestplan met aanduiding van het projectgebied (Bron: Departement Ruimte Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).	47
Fig. 11. Ligging van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).	49
Fig. 12. Ligging van het projectgebied op de Tertiairgeologische kaart (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).	49
Fig. 13. Hoogtemodel van het projectgebied en omgeving (DHM II, DTM, raster, 1 m resolutie; bron: AGIV, eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).	50
Fig. 14. Hoogtemodel van het projectgebied (DHM II, DTM, raster, 1 m resolutie; bron: AGIV, eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 13/10/2020).	51
Fig. 15. Hoogteprofiel van het projectgebied (DHM II, DTM, raster, 1 m resolutie; bron: AGIV, eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 13/10/2020).	51
Fig. 16. Hoogteprofiel van het projectgebied (DHM II, DTM, raster, 1 m resolutie; bron: AGIV, eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 13/10/2020).	51
Fig. 17. Bodemtypekaart van het projectgebied (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).	52
Fig. 18. Bodemassociatiekaart van het projectgebied (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).	52
Fig. 19. Lokalisatie van de vroegmiddeleeuwse sites. (overgenomen uit: De Groot 2013, 9).	53
Fig. 20. Lokalisatie van de volmiddeleeuwse sites. (overgenomen uit: De Groot 2013, 19).	54
Fig. 21. Overzicht van de bouwfases (Robijns 1997).	56
Fig. 22. Aanduiding van het projectgebied op het georeferencierte stadsplan van Aalst door Jacob van Deventer (Bron: KBR; eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).	59
Fig. 23. Uitsnede uit het stadsplan van Aalst door Antonius Sanderus (1641-1644; bron: lib.ugent.be; eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 13/12/2018).	60
Fig. 24. Zicht op het profiel van de onderzoekszone in 1997-1998. De twee fases die te herkennen zijn in de begravingen zijn duidelijk zichtbaar (Foto: Agentschap Onroerend Erfgoed).	61
Fig. 25. Weergave van de CAI-locaties, de GGA-locaties (Gebieden Geen Archeologie) en de archeologische zone van Aalst (Bron: AGIV & Agentschap Onroerend Erfgoed).	62
Fig. 26. Overzicht van de verschillende werkputten.	64
Fig. 27. Grondplan A van werkput XXXI.	65
Fig. 28. Foto van werkput XXXI.	66
Fig. 29. Grondplan A van werkput XXXII.	66
Fig. 30. Aardewerk uit XXXII-1.	67
Fig. 31. Foto van werkput XXXII.	67
Fig. 32. Grondplan A en B van werkput XXXIII.	68
Fig. 33. Aardewerk uit XXXIII-2.	68
Fig. 34. Foto van grondplan A van werkput XXXIII.	69
Fig. 35. Foto van grondplan B van werkput XXXIII.	69
Fig. 36. Grondplan A van werkput XXXIV.	70
Fig. 37. Foto van het kasseibaantje in werkput XXXIV.	70
Fig. 38. Foto van uitbraakspoor XXXIV-2	70
Fig. 39. Foto van profiel 1-XY.	71
Fig. 40. Profieltekening 1-XY.	71
Fig. 41. Grondplan A van werkput XXXV.	72
Fig. 42. Foto van werkput XXXV.	72

01 | DANKWOORD

1. DANKWOORD

Vooreerst willen we alle partners bij dit project bedanken voor de vlotte samenwerking: in de eerste plaats zijn dit Stad Aalst en de Stedelijke Diensten. Daarnaast zijn we ook de firma Monument Vandekerckhove met Femke Van Renterghem en Patrick Fock én architectenbureau Karel Breda met Isolde Verhulst en Maud Rochez erkentelijk voor de logistieke ondersteuning en de goede samenwerking op het terrein.

02 | INLEIDING

2. INLEIDING

Naar aanleiding van de 6de fase van de restauratie van de Sint-Martinuskerk van Aalst wenste Stad Aalst nieuwe regenwaterafvoeren te voorzien rondom het koor van de kerk en deze aan te sluiten op de bestaande riolering die onder het Sint-Martensplein loopt. Hiervoor zullen 5 nieuwe afvoeren en 1 nieuwe inspectieput aangelegd worden.

Gelet op het feit dat het werkzaamheden betreft aan een beschermd monument, en gelet op het historische en archeologische belang van deze locatie is een archeologisch onderzoek voorafgaand aan de eigenlijke werken noodzakelijk. Hoewel de geplande ingrepen beperkt zullen zijn in omvang en in diepte, bestaat immers de kans dat er muurresten, inhumatiegraven, oude wegtracés en andere sporen aanwezig zijn die onderzocht moeten worden. Het onderzoek van deze sleuven werd door SOLVA uitgevoerd op 13 en 14 juli 2020.

Het voorliggende rapport behandelt de resultaten van dit onderzoek.

03 | BESCHRIJVING VAN DE UITGEVOERDE WERKEN

12- AAL-SMK 2020E318
ZONE XXXIII
GPL A
SPOOR
COUPE
PROFIL
BORING

The image shows an archaeological excavation of a trench. A black metal fence with pointed tips runs along the right side of the trench. A surveying instrument, possibly a level or a theodolite, is mounted on a tripod in the background. A person in a red shirt is visible near the instrument. The trench is filled with dark soil, and a red and white surveying rod is visible on the left. A black plaque with white text is placed on the ground near the trench. The background shows a cobblestone street and a white tarp.

3. BESCHRIJVING VAN DE UITGEVOERDE WERKEN

3.1. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	
Projectcode:	2020E318
Sitecode:	12-AAL-SMK
Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog:	SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038
Locatie:	9300 Aalst, Priester Daensplein, Sint-Martinuskerk (figuur 1)
Bounding box:	Punt 1: x=126975,8749; y=180915,1388 Punt 2: x=127005,8986; y=180880,9084
Kadastrale gegevens + kaart:	Aalst, afdeling 1, sectie A, 1271
Topografische kaart:	zie figuur 1
Betrokken actoren en specialisten:	-Erkend archeoloog: Sigrid Klinkenborg -Tekst: Sigrid Klinkenborg -Kaartmateriaal: Silke Desmet -Redactie: Bart Cherretté
Wetenschappelijke advisering:	niet van toepassing
Begin- en einddatum:	13 en 14 juli 2020j

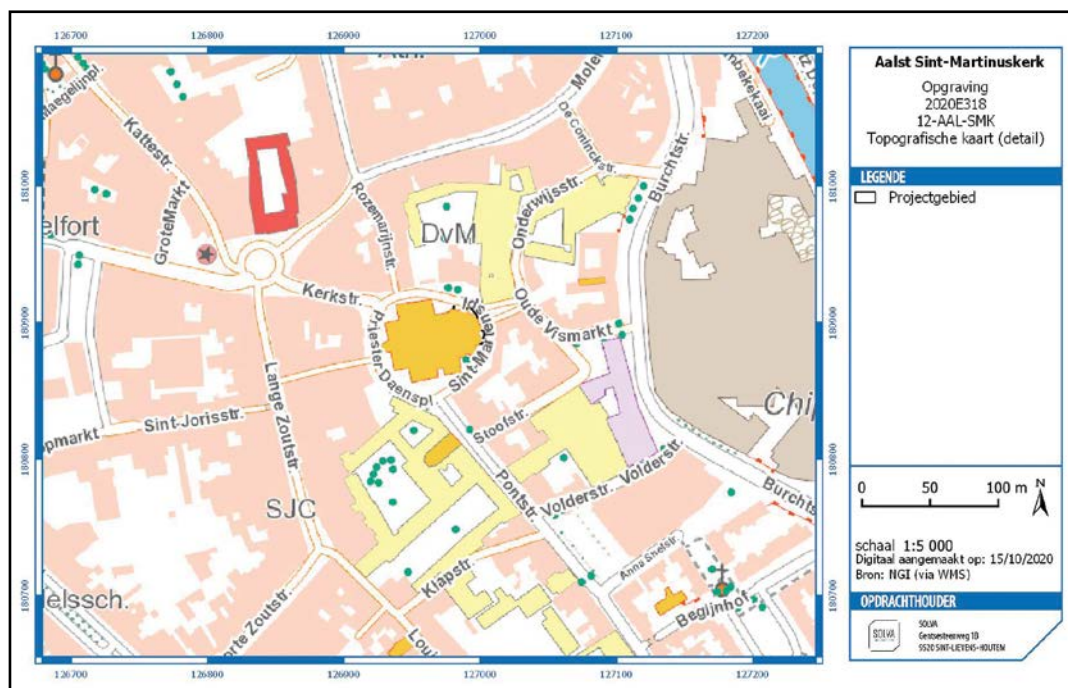

Fig. 1. Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (Bron: NGI, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 15/10/2020).

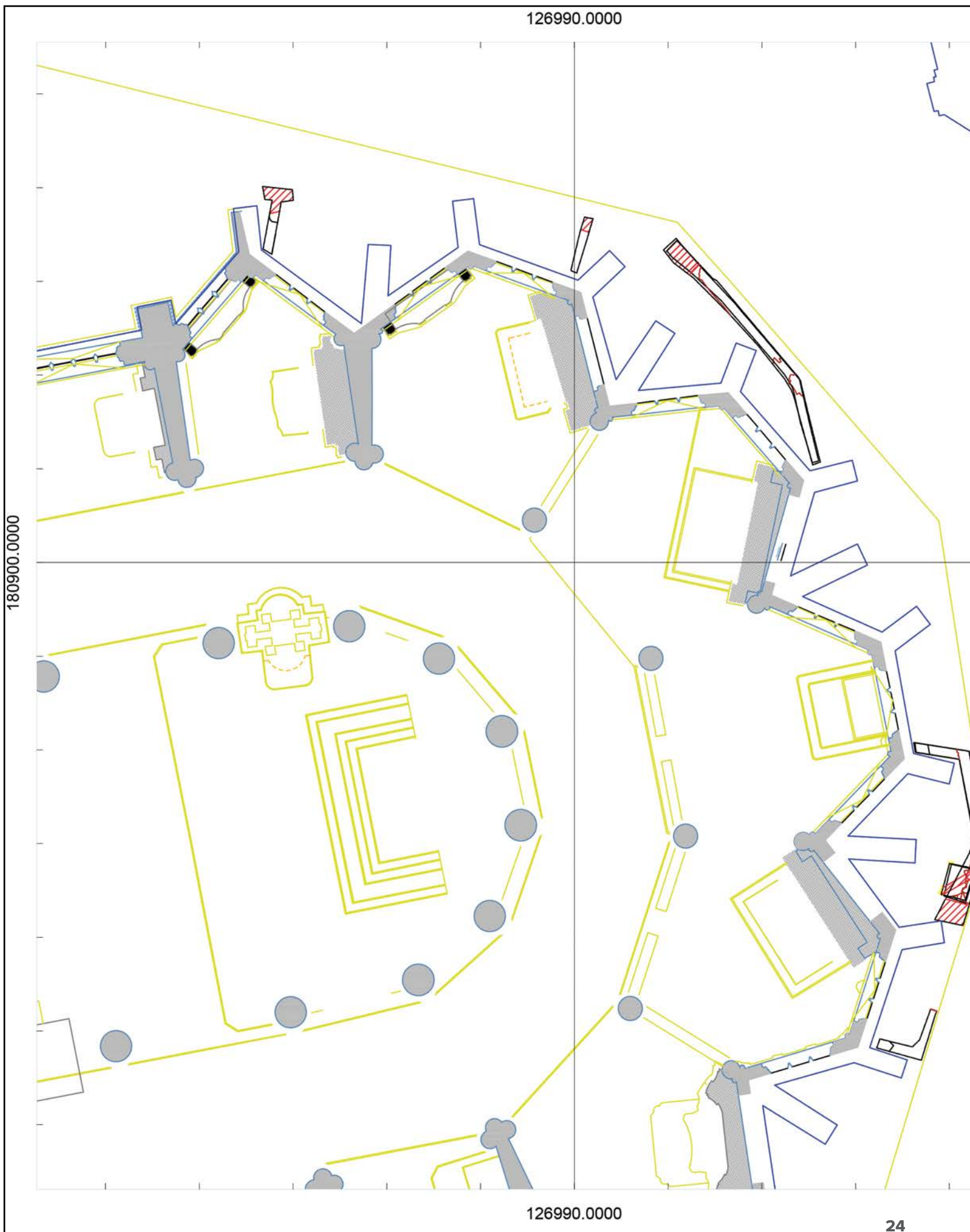
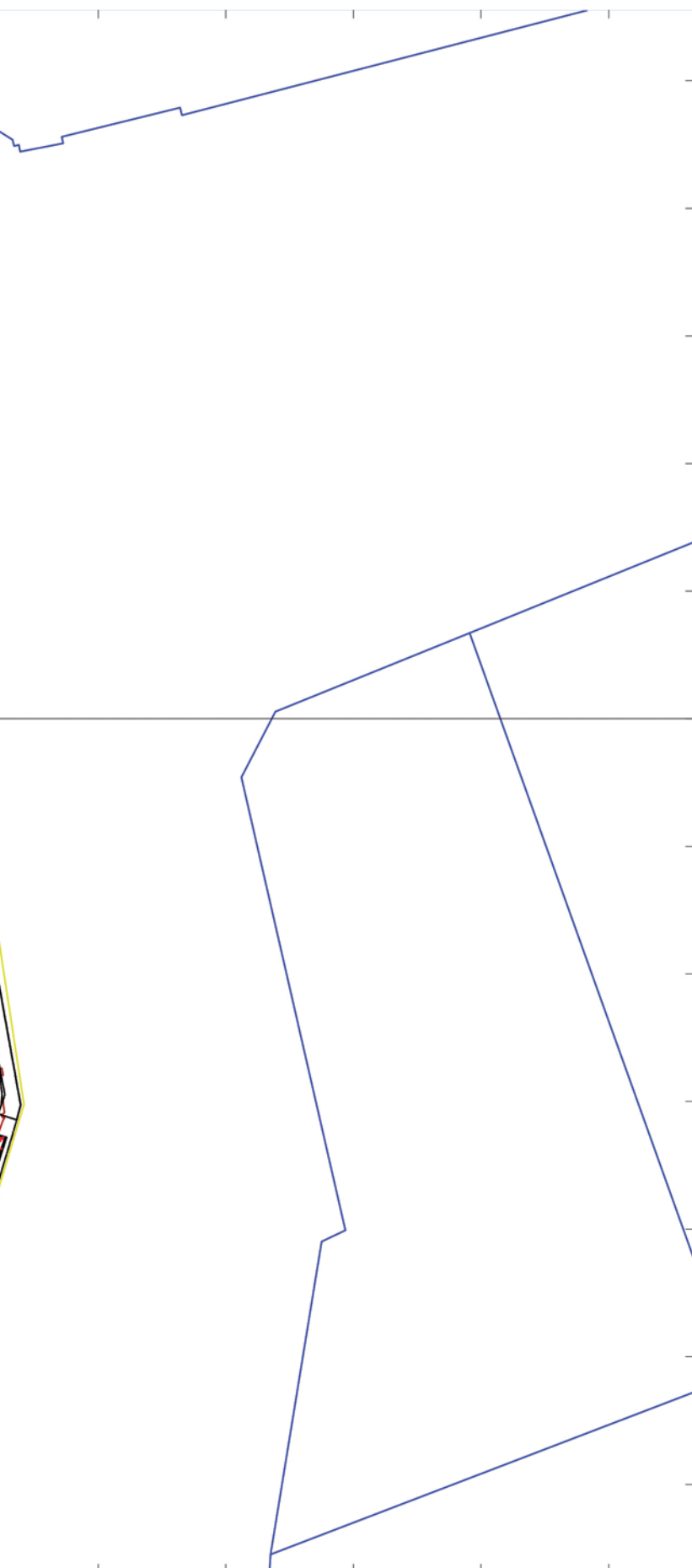

Fig. 2. Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied en projectie van sporen en vondstenconcentraties (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 06/10/2020).

Aalst Sint-Martinuskerk

Opgraving
2020E318

12-AAL-SMK

Kadasterkaart met aanduiding
van het projectgebied en
projectie van sporen en
vondstenconcentraties

LEGENDE

- Muren en vloeren
- verstoring
- Lagen
- Onderzoekszone
- Kadaster

Schaal 1:150

Digitaal aangemaakt op: 06/10/2020

Bron: SOLVA.

OPDRACHTHOUDER

SOLVA
Gentsesteenweg 1B
9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM

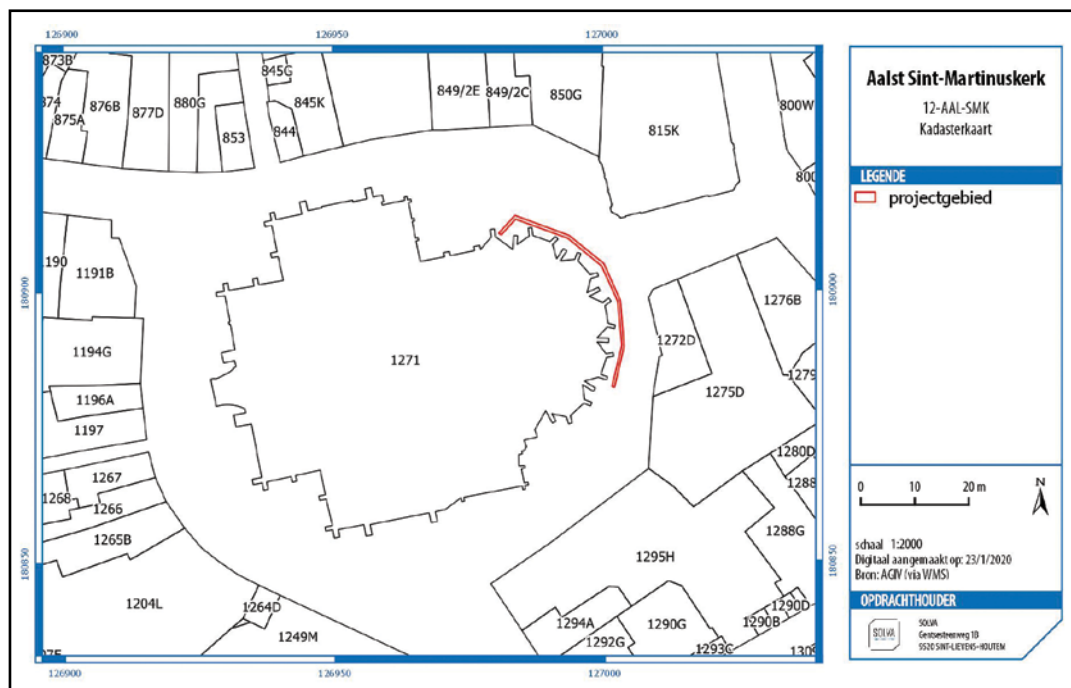

Fig. 3. Kadasterkaart van het projectgebied (Bron AGIV, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 23/07/2020).

3.2. SAMENVATTING VAN HET ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK EN DE RESULTATEN

Gezien de beperkte omvang en diepte van de geplande ingrepen, werd geen voorafgaandelijk vooronderzoek uitgevoerd.

3.3. DE ONDERZOEKSOPDRACHT

De Sint-Martinuskerk bevindt zich in de oudste ontstaanskern van Aalst en was tot 1873 de enige parochiekerk van Aalst. De oudste vermelding van de kerk dateert van 1183. Zeer waarschijnlijk is de kerk van oudere datum. Het patronaat van Sint-Martinus was vooreerst zeer succesvol van de 6de tot de 8ste eeuw. Koningen en adellijke grootgrondbezitters kozen hem als patroonheilige van hun domeinkerken. De ligging van deze kerk vlakbij het Zelfhof (de vermeende Karolingische domeinhoeve) maakt het aannemelijk dat ze de oorspronkelijke domeinkerk van de villa Alost was. Verschillende indicaties (naamgeving, historische context, topografische ligging, archeologische indicaties) duiden op een mogelijk vroegmiddeleeuwse oorsprong.

Het archeologisch onderzoek kan dus een wezenlijke bijdrage leveren aan onze kennis van de vroegste geschiedenis van Aalst. Er kunnen nieuwe bouwhistorische inzichten verworven worden ivm vroegere bouwfasen van de kerk en er kan een beeld verkregen worden van de ruimtelijke spreiding en indeling van het kerkhof rond de kerk. Bovendien kunnen antropologische gegevens ingewonnen worden, die tegenover de reeds eerder geboekte onderzoeksresultaten van de opgravingen binnen de kerk kunnen geplaatst worden. Het aantreffen van oudere sporen, van voor de inrichting als parochiekerk, is niet uitgesloten. De ligging van het onderzoeksgebied bovenop een zandopduiking langs de Dender, maakt dit immers een geschikte locatie voor menselijke aanwezigheid doorheen de tijd.

3.4. VRAAGSTELLING

Bij fase 6 van de restauratie van de Sint-Martinuskerk wordt voorzien in de aansluitingen van de regenwaterafvoer langs de buitengevel van het koor op de bestaande riolering. Hierbij zal op deze plaatsen het archeologisch bodemarchief geroerd worden.

De oudste vermelding van de kerk dateert van 1183, maar bij een archeologisch noodonderzoek door het IAP in 1997-1998 werden in de kruisbeuk sporen aangetroffen van een vroegmiddeleeuwse, mogelijk Karolingische, voorganger van deze kerk. Het archeologisch onderzoek van SOLVA, uitgevoerd in 2017, bracht eveneens enkele kuilen uit de Karolingische periode aan het licht. Ook konden bij dit onderzoek sporen van de Romaanse voorloper van de kerk (11de -12de eeuw) herkend worden. Archeologisch onderzoek uitgevoerd op het Sint-Martensplein (in 2000 door het IAP) toonde bovendien aan dat er zich onder het huidige straatniveau verschillende opeenvolgende wegtracés bevinden die teruggaan tot de 12de eeuw. Het huidige onderzoeksgebied is tussen deze onderzoekzones te situeren en kan een belangrijke rol spelen bij het linken van de gegevens over de kerkgeschiedenis met deze over de weg naar de Oude Vismarkt en het Oud-Hospitaal (het Karolingische Zelhof).

De wetenschappelijke doelstelling van het onderzoek is gericht op het reconstrueren van de bouwgeschiedenis en de bouwevoluitie van de kerk en het kerkhof enerzijds en de relatie hiervan tot de weg richting de Dender (en het Zelhof) anderzijds. Een andere focus is het genereren van informatie uit het onderzoek van eventuele inhumatieresten. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Indien er menselijke resten worden aangetroffen: Op welke diepte(s) bevinden zich de inhumaties? Wat is de bewaringstoestand van het skeletmateriaal? In welke periode kunnen de inhumaties gedateerd worden? Welke fasen van begravingen zijn er te herkennen? Kan er een differentiatie in grafgebruik vastgesteld worden, en zo ja: wat zijn de kenmerken van de grafgebruiken en hoe kunnen ze verklaard worden? Wat zijn de eigenschappen van de overledenen (leeftijd, geslacht, pathologieën)? En wat zegt dit over mogelijke doodsoorzaken? Zijn er grafvondsten aanwezig? Zijn de graven toe te kennen aan bepaalde individuen? Aan de hand van welke gegevens?

- Zijn er (resten van) oudere wegniveaus, ophogingslagen of loopniveaus aanwezig? Kunnen deze niveaus geassocieerd worden met specifieke fasen binnen de gebruiksgeschiedenis van het plangebied?

- Zijn er funderingsresten of sporen van oudere kerk(hof)fasen aanwezig? Op welk(e) niveau(s) bevinden zich funderingsresten of sporen? Kunnen eventuele funderingsresten toegewezen worden aan één of meerdere bouwfasen?

- In welke mate dragen de onderzoeksresultaten bij tot onze huidige kennis van de geschiedenis van het monument en van de stad Aalst in het algemeen? Bevestigen de resultaten de gekende gegevens of heeft het onderzoek nieuwe elementen opgeleverd? Zo ja, welke?

- Zijn er sporen of gebouwde resten aangetroffen van de Karolingische voorganger van de Sint-Martinuskerk? Kunnen er buiten de effectief op te graven zone nog sporen van de Karolingische voorganger van de kerk worden aangetroffen op basis van de verkregen archeologische data?

- Zijn er sporen aanwezig die verder teruggaan in de tijd dan de diverse kerkfasen? Zo ja, hoe kunnen deze sporen geïnterpreteerd worden? Uit welke periode zijn deze afkomstig?

Achteraan dit eindrapport volgt een beantwoording van deze onderzoeksvragen.

3.4.1. DE RANDVOORWAARDEN

Er werden geen concrete randvoorwaarden gesteld.

3.4.2. BESCHRIJVING GEPLANDE WERKEN (BIJ OPGRAVINGEN IN HET KADER VAN BODEMVERSTORINGEN)

Fig. 4. Overzicht van de geplande werken met aanduiding van de omvang en dieptes van de afvoerleidingen en de inspectieput (Bron: PERSPECTIV Architecten, voorheen Karel Breda Architectenbureau genoemd).

Volgende werken worden gepland:

- aanleg van 2 korte afvoersleuven vanaf de kerkmuur, rechtstreeks naar de bestaande afvoerleiding (ca. 30 cm breed, 150 cm lang en een diepte van ca. 40 tot 60 cm onder het huidige maaiveld)
- aanleg van 1 langere afvoersleuf vanaf de kerkmuur naar een bestaande inspectieput (ca. 30 cm breed, 8 m lang en een diepte van ca. 40 tot 55 cm onder het huidige maaiveld)
- aanleg van 2 langere afvoersleuven vanaf de kerkmuur naar een nieuw aan te leggen inspectieput (ca. 30 cm breed, 5,15 m en 7,7 m lang en een diepte van ca. 40 tot 55 cm onder het huidige maaiveld)
- aanleg van een nieuwe inspectieput (ca. 1 m bij 1 m en een diepte van ca. 1,4 m onder het huidige maaiveld)

3.5. WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN DE OPGRAVING

3.5.1. Motivering van de onderzoeksstrategie, -methode en -technieken

3.5.1.1. Opgravingsstrategie

De opgraving vindt plaats op een site met complexe verticale stratigrafie. Op de locatie van elke geplande leidingsleuf en inspectieput vond een archeologische opgraving plaats voorafgaand aan de aanleg van de leidingen. Het onderzoek was beperkt in omvang. Het betreft de aansluiting van 5 nieuwe regenwaterafvoeren langs de buitengevel van het koor op de bestaande riolering (zie figuur 4). De leidingen hebben een diameter van 18 cm en

starten op een diepte van 30 cm onder het maaiveld. De diepte van de effectieve uitgraving bedraagt hierbij 40 cm. De diepte waarop de leidingen zullen worden aangesloten op de dichtst bij gelegen bestaande afvoer of inspectieput bedraagt ca. 55 cm onder het maaiveld, de diepte van de uitgraving bedraagt 60 cm. Op één plaats wordt hierbij de aanleg van een nieuwe inspectieput voorzien, van 50 bij 50 cm breed en met een diepte tot 130 cm onder het maaiveld (effectieve uitgraving van 1 m bij 1 m en een diepte van 140 cm).

Het manueel verdiepen van de opgravingsputten door de archeologen vond plaats na afbraak van de stelling die rond het koor opgesteld was naar aanleiding van de bovengrondse restauratiewerken. Het archeologisch onderzoek was voorzien in de zones waar de bodem door werken zou worden verstoord bij de aanleg van de regenwaterafvoeren en de inspectieput. De putten en sleuven werden onderzocht tot op de voorziene verstoringsdiepte. Opgelegde opgravingsvlakken mochten niet betreden worden met zwaar materieel. Na de registratie van het laatste vlak werd eventueel muurwerk uitgedolven onder begeleiding van de veldwerkleider en dit tot op de geplande verstoringsdiepte.

Alles is stratigrafisch opgegraven met het oog op het verzamelen van dateerbaar materiaal/ laag. Aandacht is gegeven aan de profielen, gezien de leidingtracés een beperkte breedte hebben. Bijzondere aandacht ging uit naar eventuele muurverbanden en relaties en naar oude vloer- of wegniveau's.

De opgraving en rapportage is gebeurd aan de hand van een volledige digitale registratie in de relationele archeologiedatabank van SOLVA. In deze integrale en geïntegreerde databank zijn alle stappen en informatie van opgraving tot en met deponering en beheer vervat. De relationele databank maakt een doorgedreven analyse van sporen, spoorcombinaties en structuren mogelijk, in relatie tot elkaar en tot de vondsten, maar tevens in relatie/ confrontatie met de eerdere opgravingsprojecten te Aalst. De databank streeft tevens naar gegevensuitwisseling met andere databanken. Daartoe zijn op diverse niveaus in de databank exports mogelijk, zodat de gegevens ook kunnen beschikbaar gesteld worden en geïntegreerd worden in andere databanken. Aan dit aspect zal ook in het natraject aandacht geschonken worden (bv. gegevensuitwisseling met de opgravingsresultaten van het in 2000 uitgevoerde onderzoek door het IAP op het Sint-Martensplein en met het in 2017 door SOLVA uitgevoerde onderzoek binnen de kerk).

Net zoals het in dit rapport beschreven archeologisch onderzoek deel uitmaakte van een bepaalde fase in de restauratie van de Sint-Martinuskerk te Aalst, vormt het archeologisch onderzoek zelf een aparte fase van archeologisch onderzoek binnen de relationele archeologiedatabank van SOLVA.¹ Om deze reden werd voor het toewijzen van spoor-, vondst-, plan-, fotonummers e.d. verder gebouwd op de nummers die reeds bij eerdere onderzoeksfasen werden toegekend. Bijvoorbeeld: de onderzoeksleuf die in deze fase van het onderzoek als eerste werd onderzocht, kreeg de verwijzing werkput XXXI en het eerste spoornummer hierin werd spoor XXXI-1.

3.5.1.2. Methoden en technieken

Terrein:

De opgraving en rapportage is uitgevoerd conform de bepalingen van de Code van Goede Praktijk (cfr. supra). We vermelden hieronder enkele bijzondere aandachtspunten.

De afgraving gebeurt tot het eerste relevante archeologische niveau. Indien meerdere vlakken zijn aangelegd, werd het bovenliggende vlak steeds volledig afgewerkt vooraleer er verdiept werd. De vlakken werden steeds gelinkt aan de profielen. De verdiepingen gebeuren handmatig.

¹ Het uitgevoerde archeologisch onderzoek van 2017 vormt bijvoorbeeld een andere fase binnen deze databank.

Bij het verdiepen was er steeds aandacht voor metaaldetectie.

Bij elk grondplan dat werd aangelegd, werd het vlak opgekuist en gefotografeerd en de aanwezige sporen geregistreerd en beschreven (relationele databank). Het aanwezige vondstmateriaal werd integraal gerecupereerd.

De relevante profielen werden geregistreerd en beschreven. Indien een spoor zich tegen de putwand bevond, werd het werkputprofiel opgeschoond om de relatie tussen het spoor en de bodemhorizonten te registreren. Er werd dagelijks voorzien in een volledige opmeting van vlak en sporen. Dit betekent dat er dagelijks een recent en aangevuld grondplan beschikbaar was, dat op elk moment aangeleverd kon worden.

Muren werden in detail gedocumenteerd in functie van de identificatie van fundering en opgaand muurwerk, bouwnaden en dergelijke meer. Van muren werden minstens de omtrek, bouwnaden en eventuele negatieve indrukken ingetekend (voor zover mogelijk binnen de werkzone. Muren werden in hun geheel en in delen volledig gefotografeerd, frontaal, met overlapping in de foto's.

Vloeren werden in detail gedocumenteerd in functie van gebruikssporen en resten van er op of in gebouwde constructies (binnenmuren, doorgangen, negatieve sporen, ...). Vloeren werden minstens in hun geheel gefotografeerd.

Rapportage:

Het gebruik van gestandaardiseerde fiches en een gestandaardiseerde nummering van de sporen en de lagen in een spoor – en alles wat daarmee samenhangt (foto's, plannen, vondsten) – heeft niet alleen te maken met het stroomlijnen van de registratie op het veld, maar ook met de verwerking van deze gegevens tijdens de rapportage.

De dienst archeologie van SOLVA heeft in de loop van 2009 de ontwikkeling van een databank geïnitieerd. Haar doel is het kunnen zowel invoeren en opslaan, als raadplegen en beheeren van alle gegevens – velddata en externe informatie – in één systeem. Daarenboven is het de opzet om met de databank overzichtelijke lijsten te kunnen genereren, die als bijlagen kunnen dienen in de rapporten. Deze databank is geen star gegeven, maar een 'ongoing' project, te meer nu ook de stap is gezet naar een volledig digitale registratie op het terrein.

De absolute basis van de databank, de kleinste atomaire eenheid als het ware, is het spoor. Deze kleinste eenheid valt uiteen in acht types: 'laag', 'muur', 'vloer', 'skelet', 'hout', 'vondst', 'vertical feature interface' of 'VFI' en 'horizontal feature interface' of 'HFI'. Voor elk type spoor bestaat één gestandaardiseerde fiche in de databank. Aan deze kleinste eenheid wordt alles gekoppeld: tekeningen, foto's én vondsten. Bovendien worden op dit niveau de eerste relaties gelegd tussen de sporen onderling: een spoor 'is recenter', 'is ouder', 'gelijktijdig met' of 'hetzelfde als' een ander spoor.

Op een tweede niveau in de databank staan de contexten (spoorcombinaties volgens de CGP). Contexten groeperen één of meerdere sporen. Elke context krijgt een individueel nummer, namelijk het nummer van het eerste spoor dat tot deze context behoort. Het is evenwel zo dat niet elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een context. Verstoringen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een context gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau. De tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan een spoor worden door de databank automatisch verbonden aan de context waartoe ze behoren. Vanuit dit contextniveau kan men dus makkelijk navigeren in de verschillende sporen van die context en waaraan de vondsten, tekeningen en foto's verbonden zijn. Op dit niveau laat de databank eveneens toe chronologische/stratigrafische relaties te leggen tussen de contexten onderling.

Het derde niveau in de databank bevat de structuren. Structuren groeperen op hun beurt één of meerdere contexten. Ook zij krijgen een individueel nummer, met name het eerste contextnummer dat tot deze structuur behoort. Indien bijvoorbeeld een gebouwplattegrond (structuurniveau) is vastgesteld, bestaande uit verschillende paalsporen (contextniveau), dan zal deze gebouwplattegrond het nummer dragen van een context (een paalspoor) die deel uitmaakt van deze structuur. Elk paalspoor (contextniveau) kan op zijn beurt bestaan uit een paalkern (spoonniveau) en een insteek (spoonniveau). Opnieuw is het zo dat niet elke context tot een structuur hoeft te behoren. De databank groepeerde onder een structuur telkens de tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan de contexten die deel uitmaken van de structuur. Opnieuw is vanuit het structuurniveau gemakkelijk te navigeren tussen de verschillende contexten die ertoe behoren en zo, verder afdalend, uiteindelijk tussen de verschillende sporen. Op dit niveau kunnen eveneens chronologische/stratigrafische relaties gelegd worden tussen structuren.

Het zijn de contextnummers en, indien gegroepeerd onder een structuur, de structuurnummers die verder in de tekst de leidraad vormen. Voor de volledigheid geven we nog mee dat er thesauruslijsten zijn opgesteld die duidelijk definiëren welke archeologische gehelen als context dan wel als structuur geïnterpreteerd worden.

Wat de vondsten en de staalnames betreft, wensen we mee te geven dat de databank een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie en datering voorziet. Beide gebeuren zoals vermeld op het spoonniveau. Hieraan zijn de verschillende inventarisnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt 'automatisch' een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, context- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te exporteren naar excel. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden.

De databank bevat tot slot alle relevante documenten met betrekking tot een project in een map 'bijlagen': rapport, plannen, overzichtsfoto's, rapporten natuurwetenschappelijk onderzoek, totaalplan,...

Staalname natuurwetenschappelijk onderzoek en conservatie:

Het archeologisch onderzoek was sterk beperkt in omvang en diepte en leverde geen noemenswaardige resultaten op. Om deze reden werden geen stalen genomen op het terrein met het oog op verder natuurwetenschappelijk onderzoek, noch zijn er conserverende acties noodzakelijk.

3.5.2. Beschrijving van de organisatie van de opgraving

Hoewel aanvankelijk gedacht werd dat de onderzoekzones plaatselijk begroeid waren, bleek dit na afbraak van de stelling niet (meer) het geval. Er kon dan ook onmiddellijk manueel verdiept worden door de archeologen en arbeider van SOLVA. De veldwerkleider van het project was Sigrid Klinkenborg. Ze werd bijgestaan door Arne De Graeve (assistent-archeoloog) en Wim Vanrolleghem (arbeider). Inhoudelijke keuzes en afwegingen zijn in overleg geschied tussen Sigrid Klinkenborg en Arne De Graeve.

3.5.3. Beschrijving van het gebruikte materiaal

De opgraving vond plaats van 13 tot 14 juli 2020, op het moment dat de stelling, die rond het koor was opgesteld in functie van de bovengrondse restauratiewerken, gedemonteerd was. De eigenlijk uitgraving geschiedde manueel, waarbij er onder begeleiding van de veldwerkleider stelselmatig verdiept werd met schop en truweel.

Fig. 5. Zicht op het uitgraven van werkput XXXIII.

De sporen zijn na het afgraven onmiddellijk manueel opgeschoond, gefotografeerd met een fotobordje (met projectcode 12-AAL-SMK/2020E318), beschreven in de SOLVA-Archeologiedatabank en topografisch ingemeten met een RTS. Alle vondsten kregen een uniek identificatienummer (= vondstnummer).

Bij de verwerking van de opgravingsgegevens worden alle spoorbeschrijvingen, plannen, foto's, vondstbeschrijvingen en -behandelingen ingevoerd in de SOLVA-Archeologiedatabank.²

Na de veldregistratie is op de bodem van de uitgravingen zand gestort als buffer tussen het in situ bewaarde bodemarchief en de te plaatsen afvoerleidingen.

Alle vondsten zijn gewassen, gedroogd, geteld en ingevoerd in de SOLVA-Archeologiedatabank. De terreinfoto's zijn uitgeselecteerd en eveneens opgeladen in de SOLVA-Archeologiedatabank.

3.5.4. Beschrijving en motivering van eventuele afwijkende methodiek en van eventuele bijstellingen van de oorspronkelijke strategie

Tijdens het archeologisch onderzoek bleek een deel van de geplande uitgraving in werkput XXXV reeds verstoord door de aanwezigheid van een oudere afvoerleiding. Omdat deze leiding de volledige breedte en diepte van de geplande uitgraving besloeg, werd beslist deze zone niet verder te onderzoeken. Enkel het begin en eindpunt van de leiding werden bloot gelegd.

3.5.5. Motivatie van de keuze ten aanzien van de selectie van vondsten

Er werd geen selectie gemaakt wat betreft de vondsten: alle vondsten werden ingezameld.

3.5.6. Motivatie van de keuze ten aanzien van de staalname

Gelet op de beperkte wetenschappelijke en historische relevantie van de aangetroffen sporen, werden geen stalen genomen tijdens het onderzoek.

3.5.7. Tekstuele omschrijving van de inbreng van specialisten

Niet van toepassing.

3.5.8. Tekstuele omschrijving van de algemene wetenschappelijke advisering door personen die buiten het project stonden

Niet van toepassing.

---

² De SOLVA-Archeologiedatabank omvat alle informatie die op terrein ingezameld wordt (spoorfiches, plannen, tekeningen, foto's, ...) alsook de vondsten. Op basis van deze basisinformatie worden tevens archeologische spoorcombinaties en structuren gecreëerd, alsook diverse bijlagen (rapporten, rapport natuurwetenschappelijk onderzoek...). De databank beheert zodoende alle opgravingsdata ingezameld op projecten die door SOLVA worden uitgevoerd. Ze is te allen tijde te consulteren op de bureaus van SOLVA.

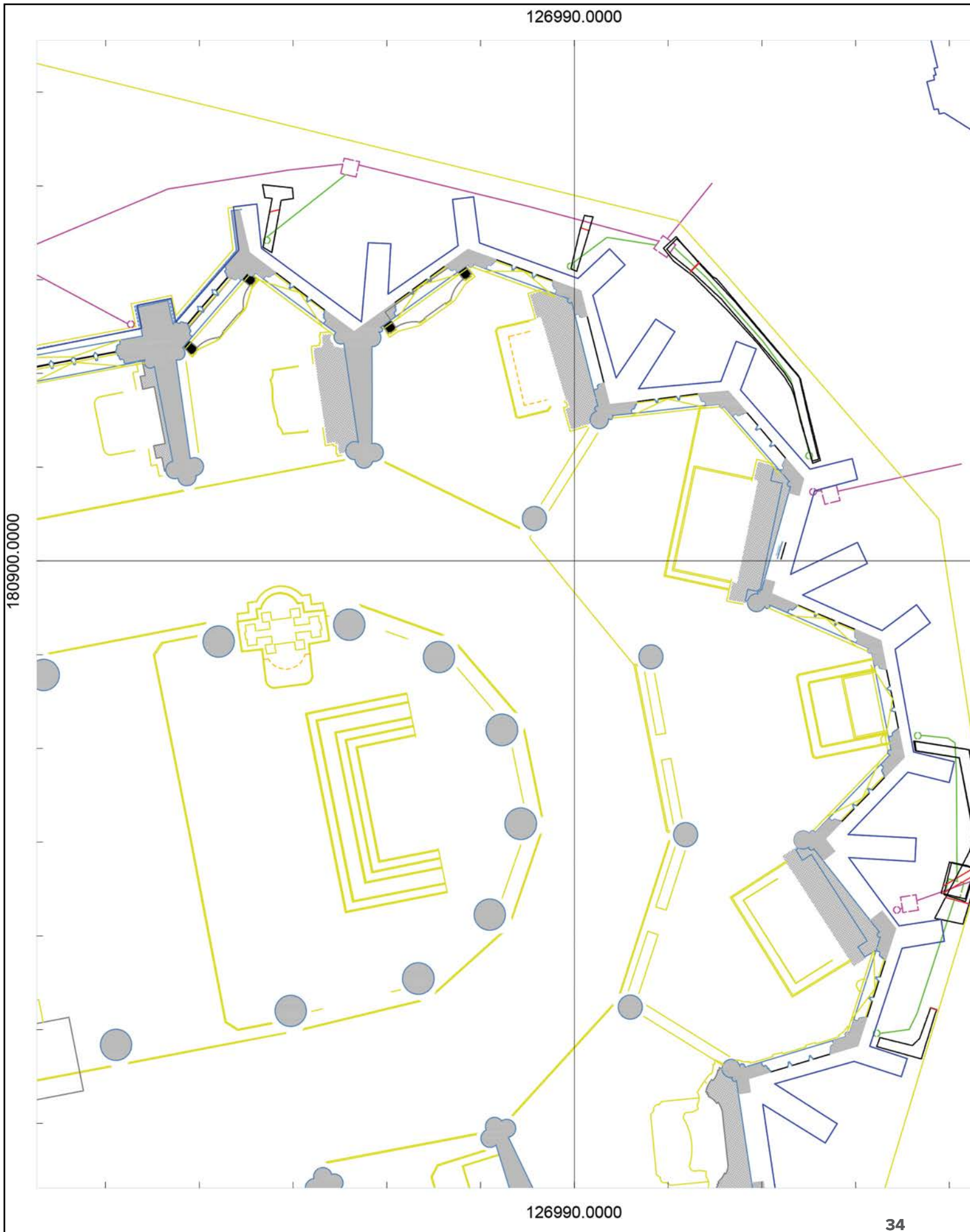
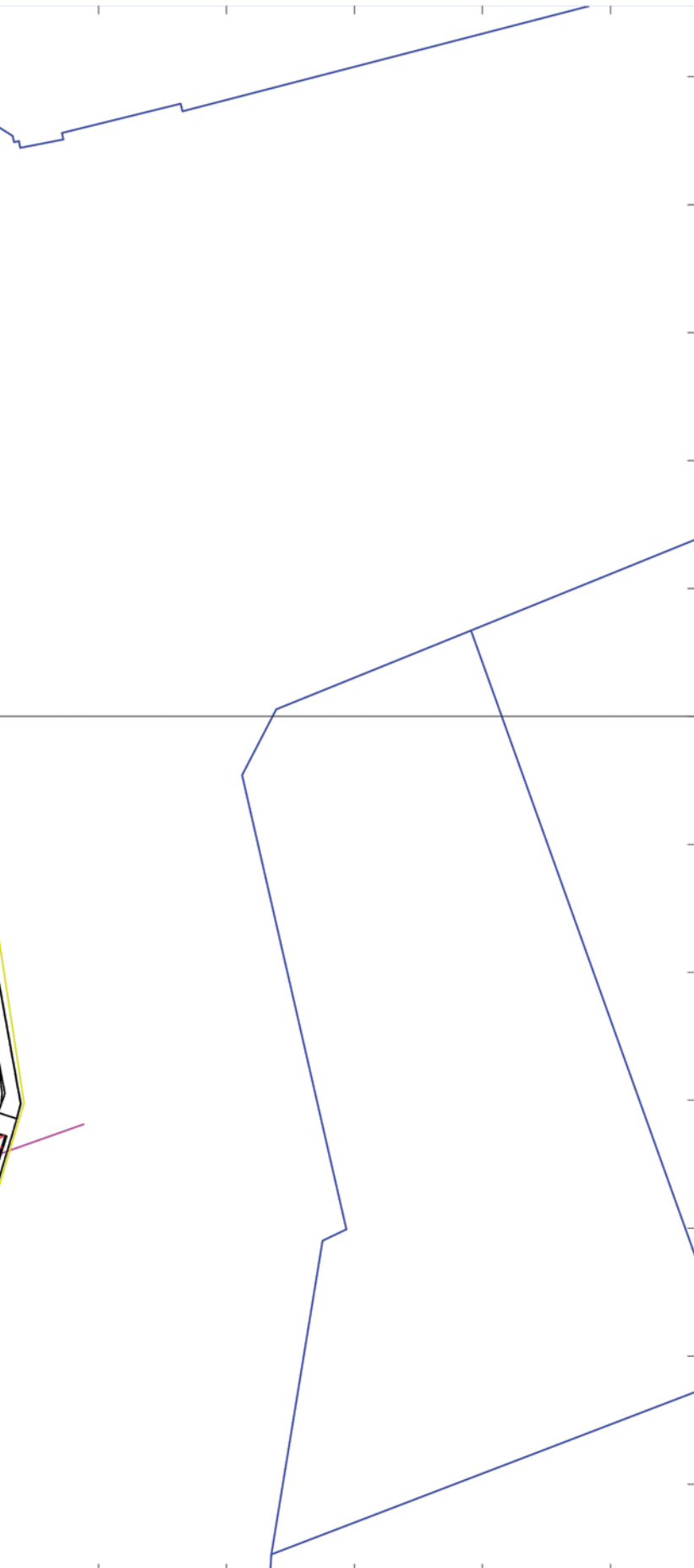

Fig. 6. Grondplan met de geplande uitgravingen tegenover de uiteindelijk uitgevoerde zones.

Aalst Sint-Martinuskerk

Opgraving
2020E318

12-AAL-SMK

Grondplan met de geplande
uitgravingen tegenover de
uiteindelijk uitgevoerde zones

LEGENDE

- Bestaande RWA
- Geplande RWA
- ▨ verstoring
- Onderzoekszone
- Kadaster

Schaal 1:150

Digitaal aangemaakt op: 06/10/2020

Bron: SOLVA.

OPDRACHTHOUDER

SOLVA
Gentsesteenweg 1B
9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM

04 | ASSESSMENTRAPPORT

4. ASSESSMENTRAPPORT

4.1. TEKSTUELE BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN DE BIJ HET ASSESSMENT GEHANTEERDE METHODEN, TECHNIEKEN EN CRITERIA

Voor de gehanteerde methoden en technieken van het assessment van vondsten en stalen: zie bijlage.

Voor het conservatie-assessment: niet van toepassing

Voor het assessment van sporen, spoorcombinaties en structuren: zie 4.2.4.

4.2. BESCHRIJVING VAN DE OBSERVATIES EN REGISTRATIES UIT HET ASSESSMENT

4.2.1. Assessment van vondsten

Het assessment van de vondsten gebeurt op spoorcombinatieniveau en is terug te vinden in de lijsten in bijlage. Een verder assessment van het vondstenareaal zou, gelet op het eerder beperkte aantal vondsten en het weinig significante karakter van het overgrote deel van deze vondsten, weinig bijbrengen.

Het gerecupereerde materiaal is reeds integraal gedetermineerd, vanuit die hoek valt dus geen bijkomende informatie meer te verwachten.

4.2.2. Assessment van stalen

Niet van toepassing.

4.2.3. Conservatie-assessment

Niet van toepassing.

4.2.4. Assessment van sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren

Tijdens de opgraving zijn er 15 individuele sporen geregistreerd. Deze kunnen terug gebracht worden tot 10 spoorcombinaties. Qua interpretatie zijn er 7 spoorcombinaties te identificeren als laag-ongedefinieerd, 1 als laag-akker, 1 als kuil-ongedefinieerd en 1 als loopvlak.

Voor een alle sporenplan: zie bijlage. Bij de bespreking in 5.3.2.4 van de verschillende werkputten is per werkput een overzicht te vinden van de verschillende grondplannen en skeletgrondplannen.

Door de beperkte omvang van de werken was het ruimtelijk inzicht uiterst beperkt en kunnen er dus ook geen grote conclusies of nieuwe inzichten bekomen worden.

4.3. TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK EN DE AARD DAARVAN, MET WAARDERING

De Sint-Martinuskerk bevindt zich in de oudste ontstaanskern van Aalst en was tot 1873 de enige parochiekerk van Aalst. De oudste vermelding van de kerk dateert van 1183. Zeer waarschijnlijk is de kerk van oudere datum. Het patronaat van Sint-Martinus was vooreerst zeer succesvol van de 6de tot de 8ste eeuw. Koningen en adellijke grootgrondbezitters kozen hem als patroonheilige van hun domeinkerken. De ligging van deze kerk vlakbij het Zelhof (de vermeende Karolingische domeinhoeve) maakt het aannemelijk dat ze de oorspronkelijke domeinkerk van de villa Alost was.³ Het archeologisch noodonderzoek van 1997 ter hoogte van de noordelijke kruisbeuk, bracht daadwerkelijk indicaties van een vroegmiddeleeuwse,

³ De Grootte & Moens 1999, 56.

mogelijk Karolingische, voorganger van de kerk aan het licht. Verschillende indicaties (naamgeving, historische context, topografische ligging, archeologische indicaties) duiden derhalve op een mogelijk vroegmiddeleeuwse oorsprong. Ook tijdens het onderzoek van 2017 zijn restanten uit deze vroegste periode (Karolingische periode) aan het licht gekomen.⁴ Samen met de gegevens uit de vorige onderzoeken werpen ze een blik op hoe dit gebied erin de vroege middeleeuwen uitzag en hoe het gebruikt is geweest.

Het huidige onderzoek was evenwel te zeer beperkt in omvang en diepte, waardoor geen bijkomende informatie of inzichten konden verkregen worden in verband met ontwikkeling van de kerk, het kerkhof of het aanpalende Sint-Martensplein.

4.4. TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET UIT TE VOEREN ONDERZOEK

4.4.1. Te beantwoorden onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen werden bij aanvang van het onderzoek geformuleerd:

De wetenschappelijke doelstelling van het onderzoek is gericht op het reconstrueren van de bouwgeschiedenis en de bouwevolutie van de kerk en het kerkhof enerzijds en de relatie hiervan tot de weg richting de Dender (en het Zelhof) anderzijds. Een andere focus is het genereren van informatie uit het onderzoek van eventuele inhumatieresten. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

-Indien er menselijke resten worden aangetroffen: Op welke diepte(s) bevinden zich de inhumaties? Wat is de bewaringstoestand van het skeletmateriaal? In welke periode kunnen de inhumaties gedateerd worden? Welke fasen van begravingen zijn er te herkennen? Kan er een differentiatie in grafgebruik vastgesteld worden, en zo ja: wat zijn de kenmerken van de grafgebruiken en hoe kunnen ze verklaard worden? Wat zijn de eigenschappen van de overledenen (leeftijd, geslacht, pathologieën)? En wat zegt dit over mogelijke doodsoorzaken? Zijn er grafvondsten aanwezig? Zijn de graven toe te kennen aan bepaalde individuen? Aan de hand van welke gegevens?

-Zijn er (resten van) oudere wegniveaus, ophogingslagen of loopniveaus aanwezig? Kunnen deze niveaus geassocieerd worden met specifieke fasen binnen de gebruiksgeschiedenis van het plangebied?

-Zijn er funderingsresten of sporen van oudere kerk(hof)fasen aanwezig? Op welk(e) niveau(s) bevinden zich funderingsresten of sporen? Kunnen eventuele funderingsresten toegewezen worden aan één of meerdere bouwfasen?

-In welke mate dragen de onderzoeksresultaten bij tot onze huidige kennis van de geschiedenis van het monument en van de stad Aalst in het algemeen? Bevestigen de resultaten de gekende gegevens of heeft het onderzoek nieuwe elementen opgeleverd? Zo ja, welke?

-Zijn er sporen of gebouwde resten aangetroffen van de Karolingische voorganger van de Sint-Martinuskerk? Kunnen er buiten de effectief op te graven zone nog sporen van de Karolingische voorganger van de kerk worden aangetroffen op basis van de verkregen archeologische data?

-Zijn er sporen aanwezig die verder teruggaan in de tijd dan de diverse kerkfasen? Zo ja, hoe kunnen deze sporen geïnterpreteerd worden? Uit welke periode zijn deze afkomstig?

Na het terreinonderzoek kunnen geen nieuwe onderzoeksvragen geformuleerd worden.

Achteraan dit eindrapport volgt een beantwoording van deze onderzoeksvragen.

4.4.2. Strategie voor de verwerking

De verzamelde terreingegevens zullen verder verwerkt worden in de Archeologiedatabank van SOLVA. Nadien zullen deze gegevens door Sigrid Klinkenborg geconfronteerd worden met de verschillende historische bronnen. Tot slot volgt een interpretatie in functie van de vraagstelling.

4.4.3. Conservatiestrategie

Alle vondsten worden conform de vigerende norm bewaard in het erkende depot van SOLVA. Gezien de beperkte hoeveelheid vondsten is er geen bijkomende noodzaak tot conservatie. Het aardewerk is gewassen, gedroogd en gedetermineerd en wordt volgens de regels van de kunst opgeslagen in het depot. Er werden geen organische vondsten verzameld die een bijzondere conservatiestrategie vragen.

4.4.4. Onderzoeksvragen voor vervolgonderzoek

De wetenschappelijke doelstellingen geformuleerd bij aanvang van het onderzoek waren toegespitst op het reconstrueren van de bouwgeschiedenis en de bouwevolutie van de kerk en het kerkhof enerzijds en de relatie hiervan tot de weg richting de Dender (en het Zelhof) anderzijds. Een andere focus was het genereren van informatie uit het onderzoek van eventuele inhumatieresten.

Het onderzoek leverde geen inhumatieresten op. Bijgevolg zullen de vooropgestelde onderzoeksvragen met betrekking tot de inhumatieresten niet kunnen beantwoord worden. Bijkomende onderzoeksvragen zijn in dit geval eveneens niet mogelijk.

Tijdens het onderzoek werden tevens geen sporen aangetroffen die meer informatie zouden kunnen verschaffen over de bouwevolutie van de kerk en het kerkhof, noch over de relatie tot de weg richting de Dender. Ook hier kunnen de vooropgestelde onderzoeksvragen dus niet beantwoord worden en zijn geen bijkomende onderzoeksvragen mogelijk.

05 | INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

5. INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

5.1. BESCHRIJVING VAN HET KADER VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

5.1.1. Beschrijving van de landschappelijke ligging

5.1.1.1. Algemene landschappelijke situering

De Stad Aalst is gelegen in het oosten van de provincie Oost-Vlaanderen en bevindt zich in de Dendervallei. De historische binnenstad is grotendeels te situeren op de linkeroever van de Dender. Aalst bevindt zich op de overgang van het zandleemdistrict naar het lemig heuveldistrict.

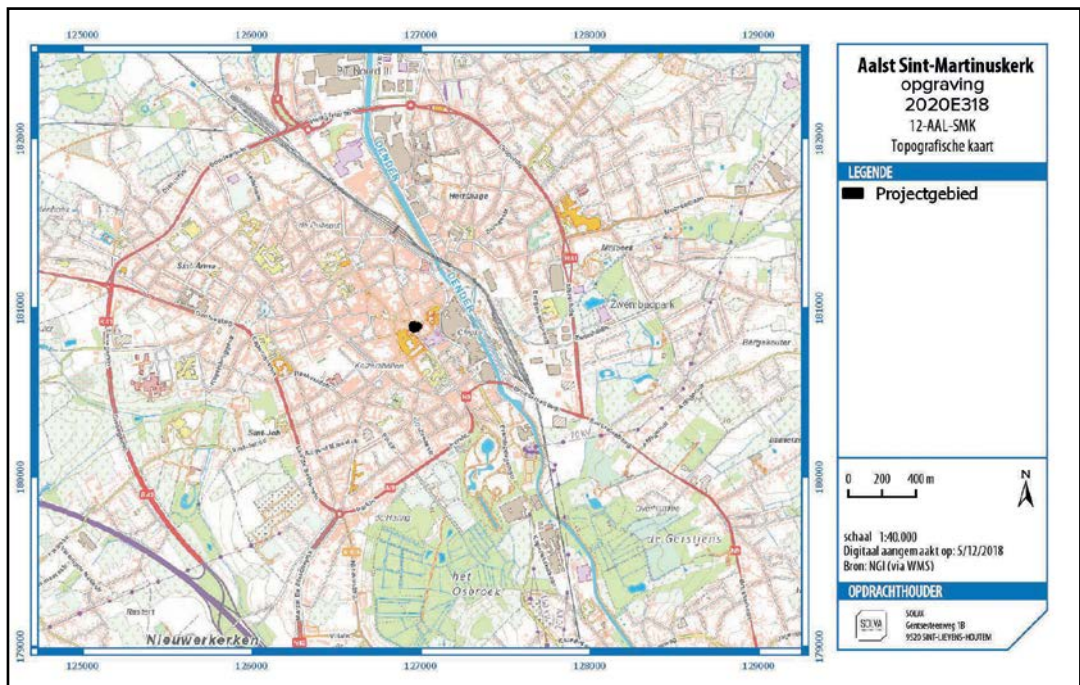

Fig. 7. Ligging van het projectgebied op de topografische kaart. (Bron: NGI, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 05/12/2018).

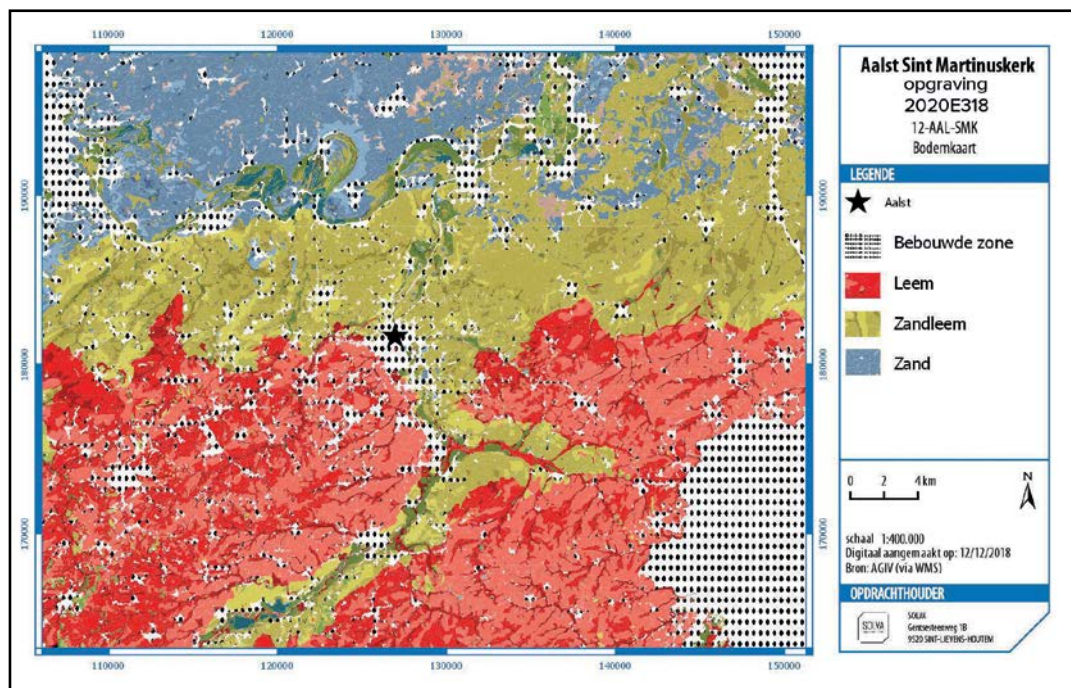

Fig. 8. Ligging van het projectgebied op regionaal niveau. Blauw: zandstreek; geel: zandleemstreek; rood: leemstreek (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).

Het projectgebied is gelegen in de archeologische zone van Aalst, zoals vastgesteld door het Agentschap Onroerend Erfgoed.⁵ Het projectgebied bevindt zich in de Sint-Martinuskerk, die te situeren is tussen het Sint-Martensplein en het Priester Daens plein.

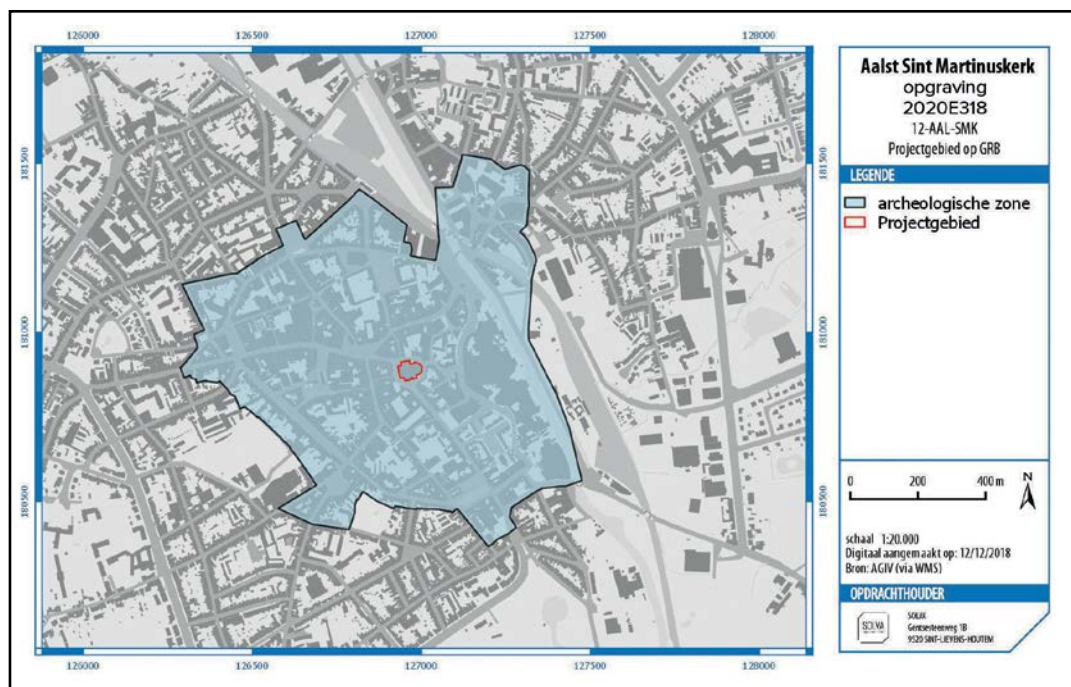

Fig. 9. Ligging van het projectgebied ten opzichte van de archeologische zone van Aalst (Bron: AGIV & Agentschap Onroerend Erfgoed, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).

Volgens het Gewestplan van Aalst ligt het projectgebied in een gebied voor gemeenschapsvoorzieningen en openbaar nut.

⁵ <https://geo.onroerenderfgoed.be/>

Fig. 10. Gewestplan met aanduiding van het projectgebied (Bron: Departement Ruimte Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).

5.1.1.2. Aardkundige en hydrografische situering⁶

Het projectgebied is gesitueerd in het zogenaamde Midden-Vlaams glooiend zandleemdistrict. Het district bestaat uit een weinig tot matig geaccidenteerd tertiair glooiend landschap waarop voornamelijk zandlemige eolische gronden werden afgezet. Het district bevindt zich in Midden-Vlaanderen.

Het district vormt in feite een overgangszone tussen het 'Pleistoceen riviervalleiendistrict' (Vlaamse vallei) in het noorden en het 'Zuid-Vlaams lemig heuvelendistrict' in het zuiden. In principe zijn dergelijke gebieden soort- en gradiëntrijk, waarbij naast de typische ecosystemen van zandige en lemige gebieden ook allerlei soorten voorkomen die aan gradiënten gebonden zijn. Het is een bijna open kouterlandschap met nat bos en weiden in de depressies. In principe zou het ecodistrict nog verder in 3 subgebieden onderverdeeld kunnen worden: een vlak nat zandleemgebied vooral in het noordelijke deel van het district, een droog zandleemgebied voornamelijk in het centrale gedeelte en een golvend zandleemgebied met sterke invloed van de Tertiaire ondergrond vooral in het zuidelijk deel. Deze subgebieden duiden nog maar eens op het feit dat het district eerder als een overgangsgebied te beschouwen is.

Tertiair

Tijdens het tertiair werden mariene zand- en kleilagen afgezet, achtereenvolgens de Formatie van Kortrijk, Formatie van Tielt, Formatie van Gent, Formatie van Lede en Formatie van Maldegem. Na daling van de zeespiegel werden deze sedimenten in het Pleistoceen (Quartair) door erosie aangetast, en dan voornamelijk de zandige formaties. De kleiige lagen boden meer weerstand aan de erosie en vormden de heuveltoppen van het tertiair reliëf. Het

⁶We baseren ons voor deze beschrijving op de definitie en karakterisering van de ecodistricten in Vlaanderen (zie Sevenant et al. 2002). In het concept 'ecodistrict' worden diverse geologische, geomorfologische, bodemkundige, hydrografische en historisch-geografische aspecten, die ook een determinerende invloed hebben gehad op het menselijk handelen in het verleden, in relatie tot elkaar besproken. Specifiek voor het pleistoceen rivierendistrict vermelden we hier de meest relevante passages die een invloed zouden kunnen hebben op het projectgebied.

resultaat is een vrij sterk golvend en versneden tertiair oppervlak met een lichte daling naar het noorden toe.

Het tertiaire substraat bestaat in het oostelijke deel overwegend uit klei (leden uit de Formatie van Maldegem), terwijl het westelijke deel meer zandig is, met plaatselijk (kleiige) heuveltoppen. Dit weerspiegelt zich sterk in het huidige landschap (reliëf, waterhuishouding). Tijdens het Weichselglaciaal werd het tertiaire landschap grotendeels afgedekt met een quartaire voornamelijk niveo-eolische dekmantel. Dit pakket bezit een dikte van 0 tot 10 m. De variatie in dikte wordt verklaard door topografie en de overheersende westenwind-richting tijdens de afzettingen. Het eolisch materiaal is het dikst in de depressies en op zwakke, naar het oosten gerichte hellingen (5 tot 10 m). Op de ruggen bedraagt het nog 1 à 2 m, terwijl het op de heuveltoppen dikwijls ontbreekt.

Quartair

De quartaire afzettingen werden in verschillende perioden tijdens het Weichselglaciaal afgezet. Het materiaal, dat tijdens de eerste twee fasen sedimenteerde, werd in de nabijheid van de Tertiaire verhevenheden vaak weggeërodeerd. In het begin van de derde fase werd ten gevolge van afspoeling en afglijding vaak tertiair, vooral zandig materiaal, verplaatst en vermengd met de niveo-eolische sedimenten. Dit verspoelde materiaal komt voor in de ondergrond van de meeste zandleemprofielen en is van groot belang voor de bodemgesteldheid, inclusief de waterhuishouding van de gronden. Op het einde van het Tardiglaciaal werden langs de Dender (Wieze-Denderbelle) duinruggen afgezet door verwaaing van lokale voornamelijk licht zandleem sedimenten. Tijdens het Holoceen werd alluvium in de valleien afgezet en in recente tijden traden nieuwe verstuiwingen en afzettingen op ten gevolge van ontbossingen.

Geomorfologie

Hoewel de quartaire afzettingen een verzachting van het tertiaire landschap teweegbrachten, is het reliëf in hoofdzaak als een erosiereliëf te beschouwen. Het reliëf wordt in dit zandlemig gebied nog beïnvloed door het onderliggende tertiaire substraat. Vooral in het zuidelijke deel (aansluitend op het 'Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict') is deze invloed nog vrij duidelijk aanwezig. Het tertiair geaccidenteerd landschap in het noordelijk gedeelte is vrijwel geheel genivelleerd door de quartaire niveo-eolische dekmantel die tijdens het Weichselglaciaal werd afgezet.

Bodem

De Pleistocene sedimenten zijn de voornaamste bodemvormende bestanddelen in het district. Het zandige lössleem, dat in dit gebied afgezet werd tijdens de laatste ijstijd, wordt op een lager reliëfs niveau aangetroffen dan de zuivere lössafzettingen (afgezet in de zuidelijk gelegen districten). Het bezit soms een sterk variërende textuur indien het tijdens zijn afzetting vermengd werd met verspoeld tertiair zand. Niet tot zwak gleyige bodems met een textuur B-horizont (grijsbruine podsolachtige bodems) bevinden zich eerder in het zuiden van het district. Deze bodems werden gevormd onder een gemengd loofbos en zijn typisch voor zandleem- en leemgebieden. Doorgaans vertonen deze gronden een normale waterhuishouding. Elders overwegen gronden met een sterk gevlekte of verbrokkelde textuur B-horizont. Het betreft gedegradeerde grijsbruine podsolachtige bodems, die onder andere ontstaan zijn door het in cultuur brengen van gronden (en dus het rooien van de natuurlijke bosvegetatie). De zandleemgronden zijn niet tot matig gleyige gronden. Op de tertiaire opduikingen komen niet tot sterk gleyige gronden voor met een niet bepaalde profielontwikkeling. De beekvalleien worden gevormd door hydromorfe alluviale gronden.

De textuur van de meeste zandleemgronden wordt lichter (zandiger) naarmate ze dieper liggen of gaan over tot verspoeld, kleig, tertiair materiaal. In het zandleemgebied, waar het quartaire dek vaak op matige diepte op een zandig-lemig complex rust, hebben vele gronden een gebrekkige waterhuishouding, te wijten aan de langzame oppervlakkige drainering en aan een tijdelijk opgehouden watertafel. Deze watertafel wordt plaatselijk gevormd op een weinig doorlatende (tertiaire) laag (indien deze op minder dan 2-3 m diepte voorkomt). Op andere heuvels (bijvoorbeeld de heuvel ter hoogte van Lede), waar een sterk doorlatende tertiaire ondergrond voorkomt (tertiair zand), liggen goed ontwaterde gronden.

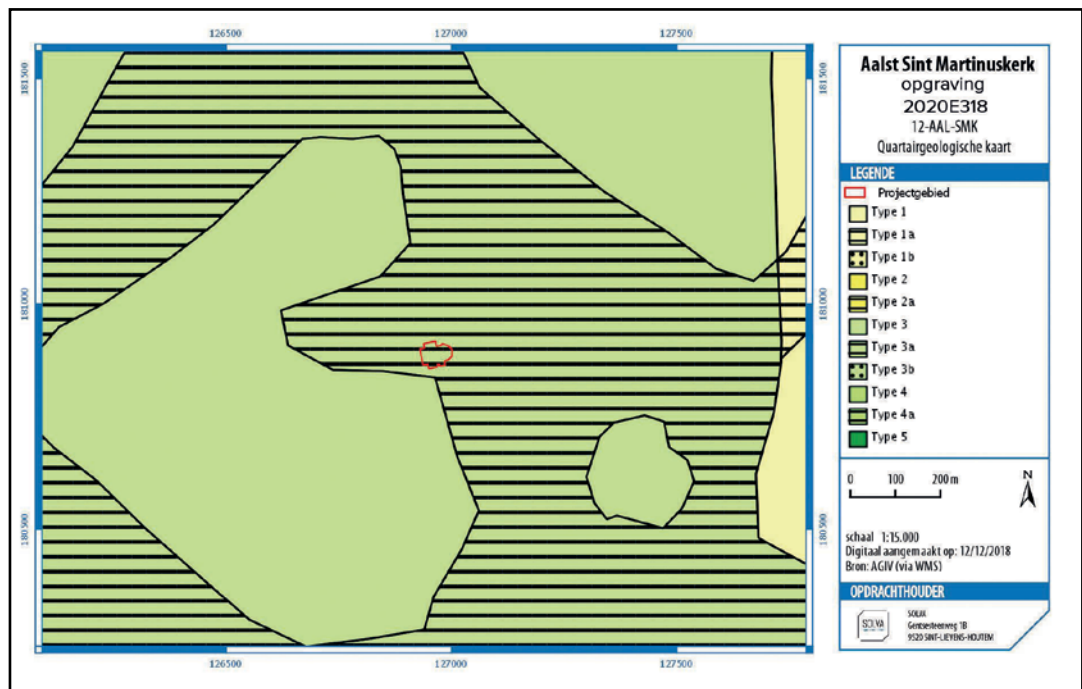

Fig. 11. Ligging van het projectgebied op de Quartaairgeologische kaart (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).

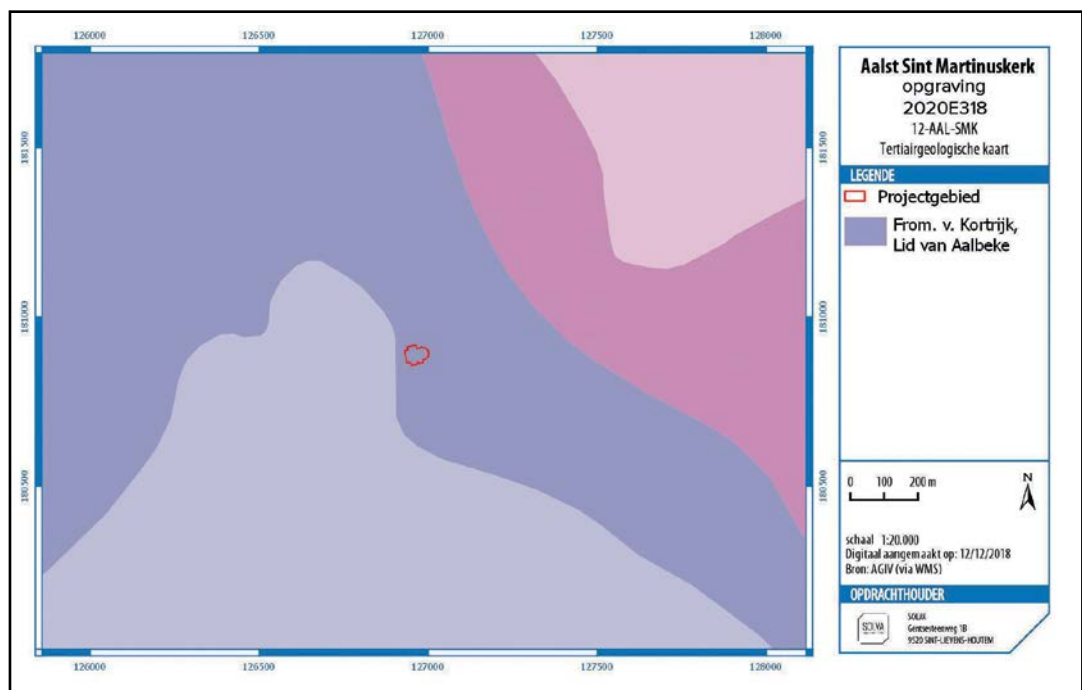

Fig. 12. Ligging van het projectgebied op de Tertiairgeologische kaart (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).

- Het projectgebied

Op de **quartaire geologische** profieltypekaart valt af te lezen dat op het terrein geen holocene en/of tardiglaciale afzettingen bovenop de pleistocene sequentie afwezig zijn (type 3, groen).⁷

Op de **tertiaire geologische** profieltypekaart is te zien dat het projectgebied volledig gelegen is op de Formatie van Kortrijk, en meer bepaald op het Lid van Aalbeke, gekenmerkt door donkergrijze tot blauwe klei met glimmers.

Voor het gebied is **geen geomorfologische kaart** beschikbaar.

5.1.1.3. Fysisch-geografische gegevens

De middeleeuwse stad is ontstaan op de plaats waar één van de uitlopers van de heuvels van het 'Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict' steil afdaalt naar de alluviale bedding van de Dender.⁸ Tijdens de winter kwam de bedding van de Dender tot aan de rand van deze uitloper. Aan de zuidzijde begrenst de vallei van de Hoezebeek en de Siesegembeek het hoger gelegen deel. Het zuidelijke deel van deze uitloper bestaat uit de Hoezekouter die langzaam afloopt in noordoostelijke richting. Waarschijnlijk is de middeleeuwse Aalsterkouter, zoals vermeld in de bronnen, te situeren in dit noordoostelijk deel.⁹

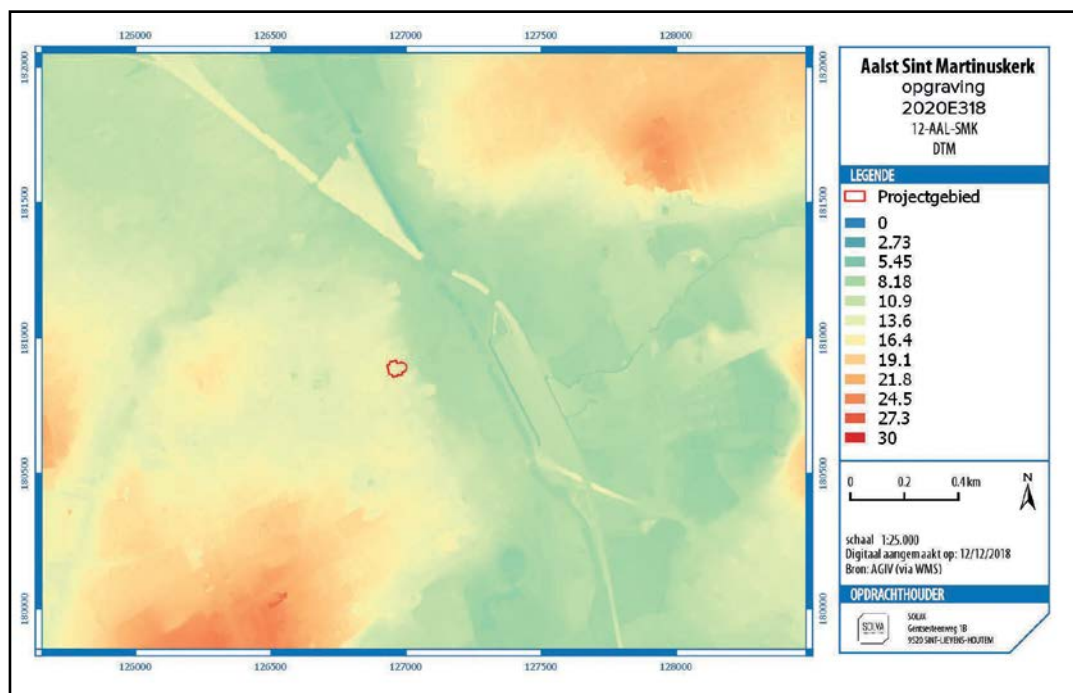

Fig. 13. Hoogtemodel van het projectgebied en omgeving (DHM II, DTM, raster, 1 m resolutie; bron: AGIV, eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).

⁷ www.dov.vlaanderen.be

⁸ In het huidige straatbeeld is nog een belangrijk hoogteverschil te merken tussen de Grote Markt en de Dender.

⁹ De Grootte 2010, p.250.

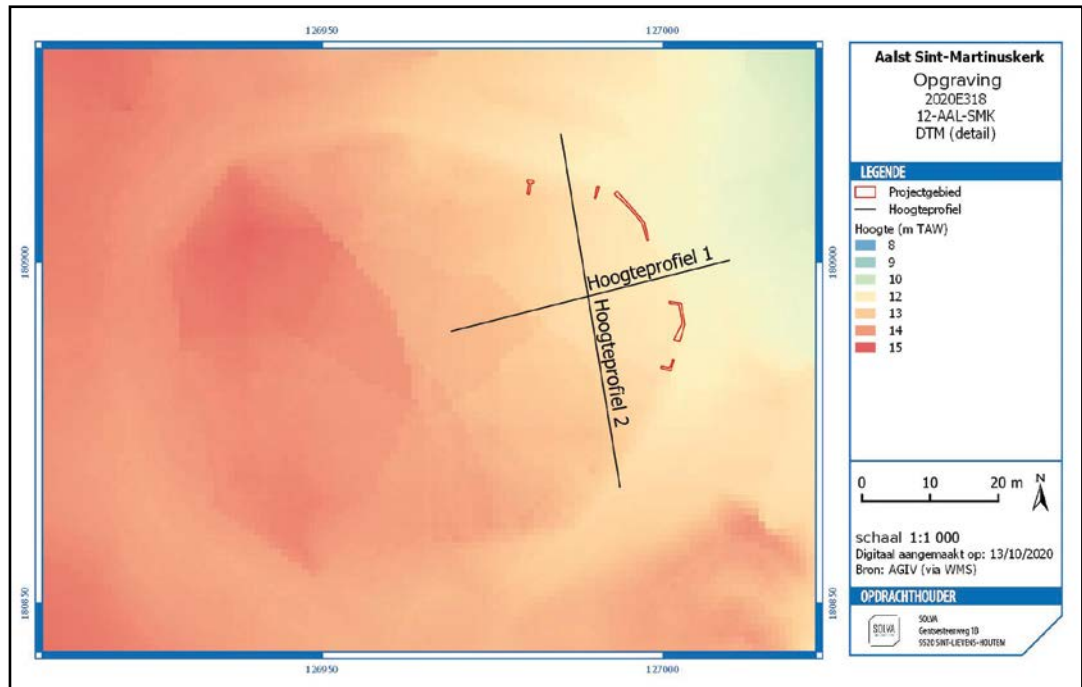

Fig. 14. Hoogtemodel van het projectgebied (DHM II, DTM, raster, 1 m resolutie; bron: AGIV, eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 13/10/2020).

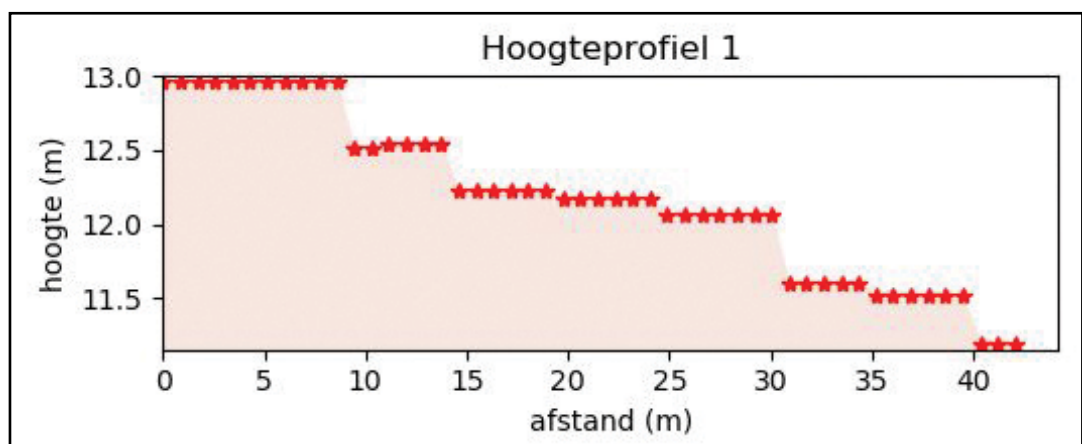

Fig. 15. Hoogteprofiel van het projectgebied (DHM II, DTM, raster, 1 m resolutie; bron: AGIV, eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 13/10/2020).

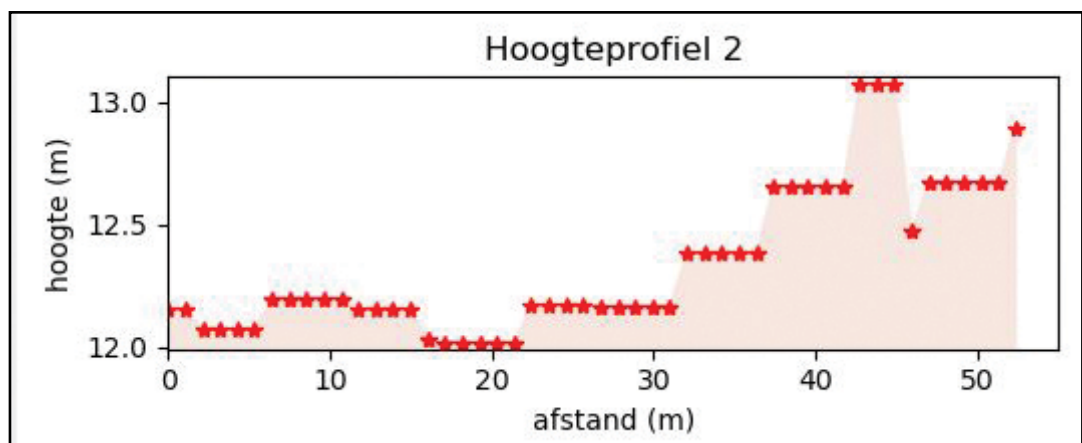

Fig. 16. Hoogteprofiel van het projectgebied (DHM II, DTM, raster, 1 m resolutie; bron: AGIV, eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 13/10/2020).

Via een dwarsdoorsnede vanaf het projectgebied naar de Dender toe krijgen we een beter beeld op het profiel van het terrein. De ligging van het projectgebied op een lemige rug langs de winterbedding van de Dender is hierop duidelijk zichtbaar.

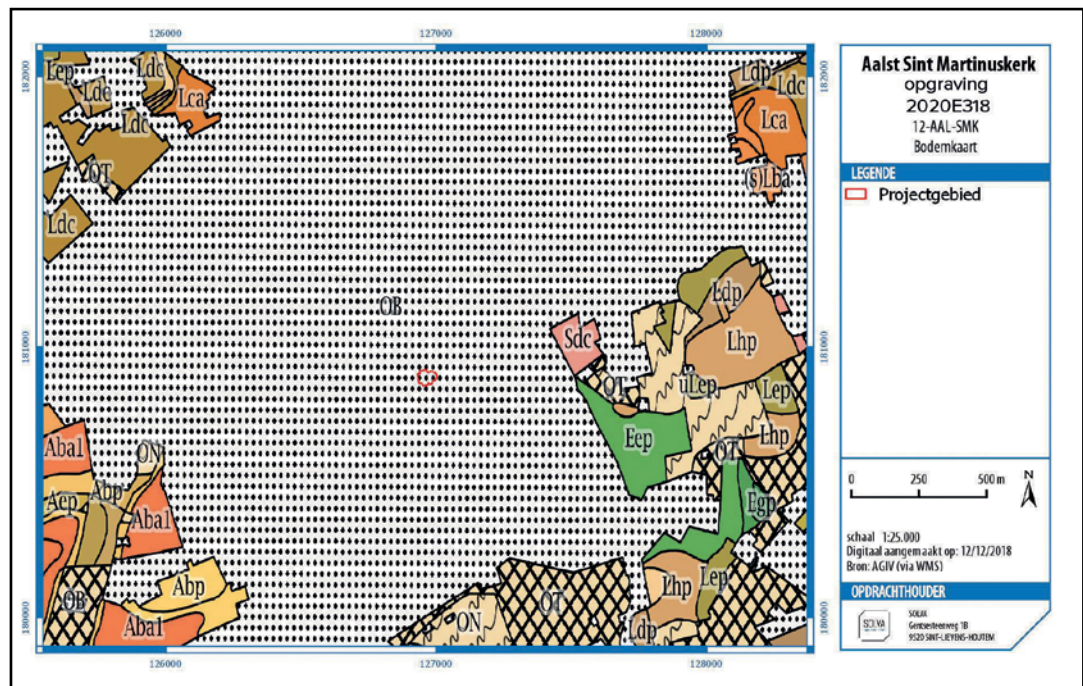

Fig. 17. Bodentypekaart van het projectgebied (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).

Het projectgebied ligt volledig op bebouwde gronden.¹⁰

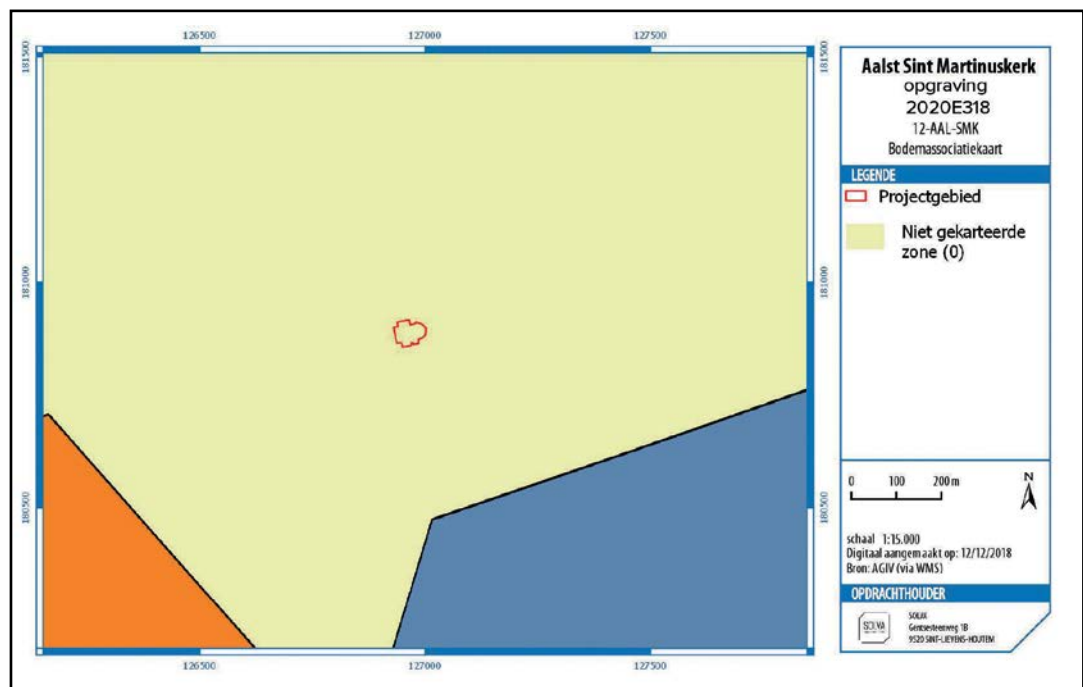

Fig. 18. Bodemassatiekaart van het projectgebied (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).

De bodemassatiekaart toont duidelijk dat het projectgebied ligt in een niet-gekarteerde zone. Ten oosten (blauw) tekenen zich natte, alluviale gronden af. Rondom de niet-gekarteerde

zone liggen gebieden geassocieerd met normale, matig droge tot natte zandleembodems met textuur B-horizont.

5.1.1.4. Grondgebruik

De bodembedekkingskaart en de bodemerosiekaart zijn niet bijgevoegd aangezien deze in deze context niet relevant zijn. De opgraving bevond zich in een gebouw en er is geen erosie aanwezig op het terrein.

5.1.1.5. Specifieke bijkomende terreininformatie

De werken vonden plaats in een bescherm monument.¹¹

5.1.2. Historisch kader

5.1.2.1. Archeologisch Aalst

De archeologische activiteiten te Aalst hebben steeds veel aandacht opgebracht voor de middeleeuwse stadsontwikkeling. Het onderzoek naar het ontstaan en de (pre)stedelijke ontwikkeling van Aalst werd omkaderd door een hypothetisch model dat destijds door Dirk Callebaut (toenmalige NDO, Nationale Dienst voor Opgraving) werd opgesteld, op basis van een confrontatie van historische, cartografische en toponymische bronnen.¹² Volgens dit model ontwikkelde zich rond een Karolingische curtis (Villa Alost) een prestedelijke kern die in de volle middeleeuwen omwijd werd. Deze in oorsprong D-vormige omwalling die aansloot op de Dender, zou volgens het model van Callebaut op een bepaald ogenblik naar het zuiden toe uitgebreid worden. Deze uitbreiding, parallel aan de Dender, heeft de Pontstraat als centrale as. Vermoedelijk ten laatste in het eerste kwart van de 13de eeuw zou de stad nogmaals uitbreiden. Het zou tenslotte nog tot de 19de eeuw duren vooraleer Aalst buiten deze laatmiddeleeuwse omwalling zou uitgroeien.

Callebaut gaf rond dezelfde periode het startsein voor archeologisch onderzoek in Aalst, wat meteen de mogelijkheid bood het hypothetische model te toetsen aan de archeologische gegevens.¹³ In de jaren die hierop volgden, is dit thema een belangrijk aandachtspunt gebleven bij diverse onderzoeken die in de Aalsterse binnenstad werden gevoerd.

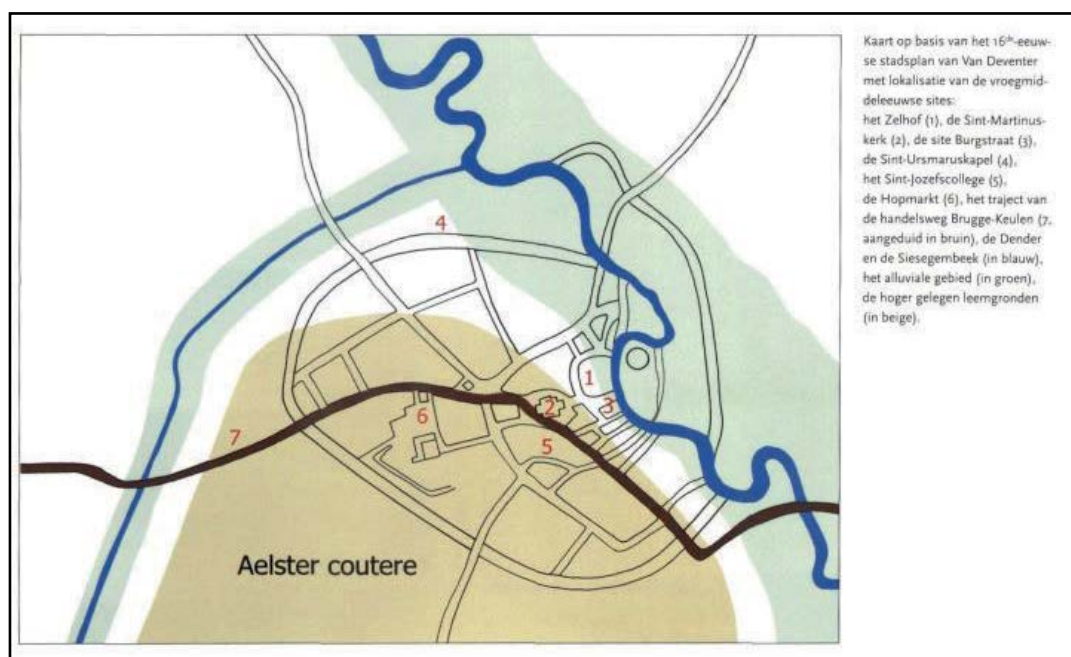

Fig. 19. Lokalisatie van de vroegmiddeleeuwse sites. (overgenomen uit: De Groot 2013, 9).

¹¹ De bescherming is geldig sinds 20-07-1946. (Bron: inventaris Onroerend Erfgoed).

¹² Callebaut 1983a.

¹³ Callebaut 1983b en 1983c.

Fig. 20. Lokalisatie van de volmiddeleeuwse sites. (overgenomen uit: De Groote 2013, 19).

Een geactualiseerde visie op de stadsontwikkeling, van de hand van Koen De Groote, en met een aantal belangrijke aanpassingen ten opzichte van het model van Callebaut, is te vinden in het Festschrift “Exchanging Medieval Material Culture” ter ere van Frans Verhaeghe.¹⁴ In dit artikel komt duidelijk naar voor dat de lokalisering van de Villa Alost, op basis van de latere vermelding van de term Zelfhof bij de stichting van het Onze-Lieve-Vrouw-Hospitaal in de 13de eeuw, moet genuanceerd worden. Zo bleek uit opgravingen op deze plaats dat de helft van de oppervlakte van dit hospitaal zich bevindt in de winterbedding van de Dender. Op basis van de archeologische gegevens is de ophoging ervan te plaatsen in de loop van de 12de eeuw. Ook het ontbreken van Karolingische vondsten spreekt een strikte lokalisering van de Villa Alost op deze plaats tegen. Integendeel, een beetje verder, ter hoogte van de Oude Vismarkt zijn enkele sporen uit de Karolingische en zelfs de Merovingische periode aangetroffen.¹⁵ Ook bij opgravingen op de speelplaats van het Sint-Jozefscollege kwamen in 2009 Merovingische houtbouwpoorten aan het licht. Voor de identificatie van de Villa Alost komt dus een veel ruimer gebied dan oorspronkelijk gedacht in aanmerking en de oorsprong ervan gaat bovendien veel verder terug in de tijd.¹⁶ Het is pas na 1050 dat de stadswording op gang trekt onder invloed van verschillende factoren. In de eerste plaats speelt de locatie van Aalst, gelegen aan de kruising van de oude handelsroute Brugge-Keulen en de Dender, een belangrijke rol. Ook de aanwezigheid van een nieuwe heer zal vanaf 1050 een grote invloed hebben. Op dat ogenblik veroverd de Graaf van Vlaanderen immers het noordelijk landgedeelte tussen Schelde en Dender. Aalst neemt de functie van zetel van het nieuwe burggraafschap, het latere Land van Aalst, op en de nieuwe burggraaf start met de bouw van een motte. Een combinatie van de vorige factoren zorgt voor de aantrekking van handelaars en ambachtslui die de stad in wording een nieuwe impuls geven. Deze fase verloopt zeer snel en in de loop van de tweede helft van de 11de eeuw start de bouw van de eerste D-vormige stadsomwalling. Op dit ogenblik begint de echte stadsontwikkeling.¹⁷ De hypothese van een uitbreiding van deze eerste omwalling naar het zuiden zoals D. Callebaut suggereerde, lijkt bij

¹⁴De Groote 2010, p. 249-266.

¹⁵De Groote 2010, p. 253.

¹⁶De Groote, Moens & Ameels 2010, p.44-45.

¹⁷De Groote 2010 p. 254-259.

opgravingen in 2008 in de Louis D'Haeseleerstraat tegengesproken te worden. Nergens op het vermoede tracé waren hiervoor aanwijzingen te vinden.¹⁸ De herorganisatie van de zone rond de Oude Vismarkt, met onder andere de opvulling van een deel van de winterbedding van de Dender, in de tweede helft van de 12de eeuw en de bouw van de tweede omwalling vormen het sluitstuk van de stedelijke ontwikkeling.¹⁹ De bouw van deze tweede omwalling, gesitueerd op de zogenaamde 'Wallenring', is dankzij een archeologisch onderzoek van SOLVA op het Vredeplein (2009) en Keizersplein (2013) te plaatsen in het eerste kwart van de 13de eeuw.²⁰

5.1.2.2. De Sint-Martinuskerk

Over de vroegste geschiedenis van deze kerk bestaan verschillende hypothesen. Dirk Vandeperre stelt in zijn artikel over de stedenbouwkundige ontwikkeling van Aalst, Ninove en Geraardsbergen in de eerste plaats dat het nog onzeker is of het dubbele patrocinium van de kerk (Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Martinus) wel echt teruggaat op een vroege periode.²¹ Daarenboven is het nog onduidelijk of deze kerk gezien kan worden als de opvolger van de oudste domeinkerk van de villa Alost. Volgens hem zijn er drie opties:

- 1) De grafelijke kapel op het Zelhof is ontstaan uit de eerste domeinkerk. Later is de kerk verplaatst naar de locatie van de huidige Sint-Martinuskerk (waar op dat moment waarschijnlijk al een kerk stond?), en heeft deze kerk dan de twee patroonheiligen opgenomen. In dit geval is de Sint-Martinuskerk jonger dan de domeinkerk.
- 2) De Sint-Martinuskerk is de oudste domeinkerk, en de grafelijke kapel is een louter private bidplaats van latere datum. Het Sint-Martinuspatrocinium wijst immers wel op een vroegmiddeleeuwse oorsprong.
- 3) De Sint-Martinuskerk is de oudste domeinkerk, maar lag oorspronkelijk binnen het Zelhof (locatie van het O.L.V.-Hospitaal) en is dan later verplaatst naar de huidige locatie.

Koen De Groote nuanceert in zijn artikel in het tijdschrift Monumenten en Landschappen een strikte interpretatie van de bronnen en stelt dat het toponiem 'Zelhof' niet mag vereenzelvigd worden met de locatie van het O.L.V. Hospitaal.²² Een verplaatsing van de vroegmiddeleeuwse domeinkerk vanop deze locatie naar de huidige locatie van de Sint-Martinuskerk is dan ook te verwerpen. De Groote stelt dat het vroegmiddeleeuwse domeincentrum van de *villa Alost* veel ruimer gezien moet worden, en betrekking heeft op de omgeving van de Sint-Martinuskerk (patrocinium wijst op vroegmiddeleeuwse oorsprong), het Sint-Jozefscollege (Merovingische bewoning met 60 % importaardewerk), een deel van het O.L.V.-hospitaal (Germaans toponiem Zelhof) en de Oude Vismarkt (Byzantijnse gouden *tremissis* daterend uit dezelfde periode als de Merovingische nederzetting op het Sint-Jozefscollege). Hij haalt bovendien het feit aan dat de latere handelsweg Brugge-Keulen ter hoogte van het domeincentrum afdraait om door dit domeincentrum te lopen. Dit kan een indicatie zijn van het feit dat er hier een oude nederzetting met een zeker belang aanwezig was.

Concluderend kan dus gesteld worden dat de huidige Sint-Martinuskerk van oorsprong laatmiddeleeuws is (start werken in 1480 - voor de geschiedenis van het nog bestaande kerkgebouw: zie 5.1.2.3). Ervoor was er al een parochiekerk in Aalst (eerste vermelding 1138), maar de locatie van deze kerk is niet gekend. Daarnaast blijft de locatie van de oudste domeinkerk van de 'villa Alost' onzeker, maar er zijn wel aanwijzingen dat deze ongeveer op de locatie van de huidige kerk lag. Allereerst is het sterk aannemelijk dat het domeincentrum

¹⁸De Groote & Moens 2009, p. 120-122.

¹⁹De Groote 2010, p. 254-259.

²⁰Bartholomieux et al., 2015.

²¹Vandeperre 2011, 39-80.

²²De Groote 2013, 4-32.

rond de locatie van de huidige Sint-Martinuskerk gelegen was, en niet ter hoogte van het Zelhof. Ten tweede is er bij eerder noodonderzoek in de kerk een 10de-eeuws afvalpakket aangetroffen dat geassocieerd kan worden met een steenbouw, en vermoedelijk bouwpuin van het oudere kerkgebouw bevat (zie ook 5.1.3.1).

5.1.2.3. Inventaris onroerend erfgoed²³

De parochiekerk Sint-Martinus is sinds 20-07-1946 beschermd als monument en is sinds 14-09-2009 vastgesteld als bouwkundig erfgoed.

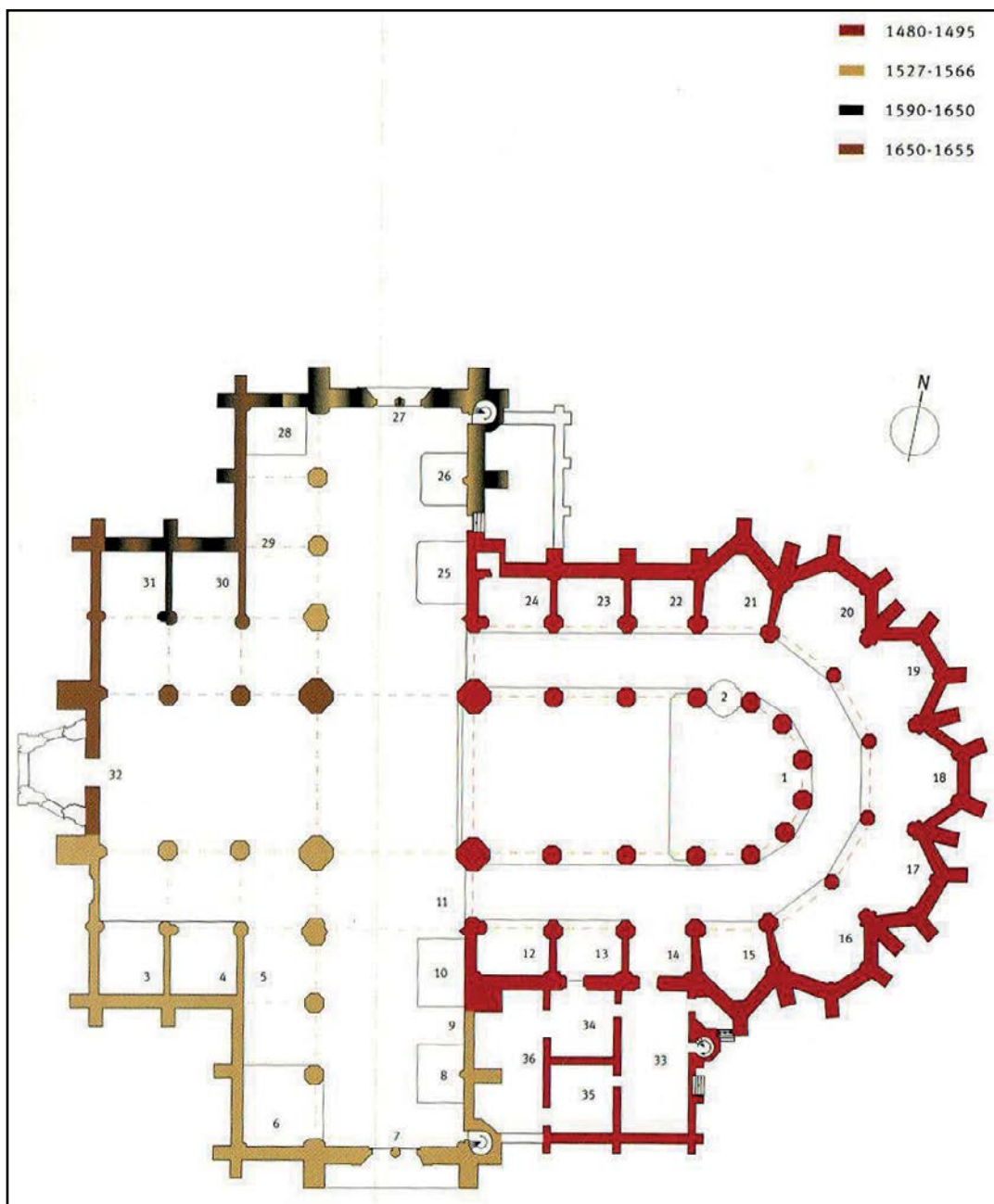

Fig. 21. Overzicht van de bouwfasen (Robijns 1997).

Het dossier vermeld het volgende:

“Prototype van de Brabantse gotiek in Oost-Vlaanderen, het stadsbeeld dominerend. Dicht bij de stadskern gelegen, tussen de Grote Markt en de Dender en tussen twee belangrijke wegen, de Brusselsestraat of Pontstraat en de Molenstraat, die de Portus met de Grote

²³ Bron: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/237> (geraadpleegd op 12/12/2018).

Markt verbond. Zonder precieze gegevens over de stichting, dateert de oudste vermelding van de parochiekerk van Aalst van 1183. In de 13de eeuw, vermelding van een Onze-Lieve-Vrouwekerk, in de 14de eeuw ook toegewijd aan Sint-Martinus, mogelijk afgebrand in 1360 of verwoest in 1380. Deze romaanse of gotische kerk werd in de 15de eeuw uitgebreid met een schip of een transept en circa 1480 te klein bevonden. De bouw van de huidige kerk heeft meer dan 180 jaar in beslag genomen, dit ten gevolge van de godsdiensttroebelen en minder gunstige economische situatie van de stad vanaf de 16de eeuw. De bouw werd onvoltooid gestopt in de 17de eeuw: het schip telt slechts drie traveeën waar vermoedelijk zes traveeën en een zware westtoren waren voorzien. De ontwerper van de kerk is onbekend. Eerste vermelde bouwmeester Jan van der Wouwe. Van 1489 tot circa 1500 werken onder leiding van Herman de Waghmakere, die het koor voltooide. Van 1527 tot 1534, werken onder leiding van Laurens Keldermans. Voor de bouwgeschiedenis steunen wij op de studie van L. Robijns die de volgende bouwcampagnes onderscheidt: 1479-80, aanvang met bouw van koor en transkapellen, voltooid circa 1500. Circa 1527, aanvang bouw van transept; zuidelijke transeptarm voltooid circa 1554, portaal van noordelijke transeptarm gebouwd in 1552. Bouw van zuidelijke zijbeuk en kapellen in het derde kwart van de 16de eeuw. Stopzetting van de werken circa 1570 wegens godsdiensttroebelen. Definitieve aanbesteding ter voltooiing van de kerk in 1650: schip, noordelijke zijbeuk, -zijkapellen en -transeptarm, evenals kruisingstoren, voltooid in 1660, eveneens overkluizing van schip, transept, viering en koor. Westelijk portaal uit het tweede kwart van de 18de eeuw. In de eerste helft van de 18de eeuw, kleine herstellingswerken, onder andere aan bedaking en oudste gedeelten van de kerk. In de tweede helft van de 19de eeuw, restauratie in de geest van neogotiek, met toevoeging van de buitengalerij en vervanging van de hoektorenbedaking van het transept door stenen kegels versierd met kruisbloemen en hogers. 1900- 1903, restauratie van het interieur onder leiding van architect J. Goethals, waarbij gewelf- en muurschilderingen te voorschijn kwamen. 1907, bouw van een bergrondplanaats aan noordkant, bezijden het transept. 1947, brand met vernieling van het dak, de zuidelijke puntgevel en de gewelven van twee traveeën van de zuidelijke transeptarm; restauratie in 1947-1955, onder leiding van architect N.A. Van Mallegheem.

De plattegrond ontvouwt een driebeukig schip van drie traveeën met zijkapellen, een ruim transept met westbeuk, uitspringend met twee traveeën. Koor met drie rechte traveeën, en zevenzijdige absidiale koorsluiting; kooromgang en kapellen de twee meest westelijke transkapellen zijn vijfhoekig, de andere zeshoekig; deze laatste vormen door het weglaten van de scheidingsmuren als het ware een tweede omgang. De tweede en derde zuidelijke zijkapel geven respectievelijk toegang tot de gewezen kapittelzaal en tot de huidige winterkapel, vroegere grote sacristie. Huidige sacristie (20ste eeuw) in de zuidoostelijke oksel, bergruimte (1907) in noordoostelijke oksel van transept en koor.

Opgetrokken uit zandsteen onder meer uit de groeven van Vilvoorde, Lede, Hekelgem en Meldert. Afdekking door middel van zadeldaken (leien). Voorlopige afsluiting van de westgevel in bak- en zandsteenbouw. Centrale puntgevel geflankeerd door vernieuwde pilasters, daarvoor gebogen Lodewijk XV-portaal van 1730. Schouderboogvormige deur met kwartholle geprofileerde omlijsting, ingeschreven in een rechthoek van arduin met neuten en imposten, flankerende geblokte pilasters onder een gekorniste kroonlijst. Bekronend verhoogd fronton met aftekenende klauwstukken. Lodewijk XV-zijdeuren. Boven dit portaal twee blinde spitsboogvensters. Linker en rechter puntgevels verbonden met de lichtmuren door smalle lessenaarsdaken. In deze voorlopige bakstenen afsluitgevel zijn duidelijk de aanzetten zichtbaar voor de verdere voltooiing; de dagkanten Van de onvoltooid gebleven vensters, zuilen met koolbladkapiteel en opgevulde bogen; de zijbeukafsluitingen zijn doorbroken met een spitsboogvenster. Midden- en zijbeukgevels, geritmeerd door

steunberen met versnijdingen, verlicht door grote spitsboogvensters; westbeuken van het transept onder afgesnuite zadeldaken, gemarkeerd door steunberen met dubbele versnijding en spitsboogvensters. Schip, transept en koor afgelijnd door opengewerkte balustrade met pinakels ter hoogte van de dakgoot boven de steunberen, daterend uit de tweede helft van de 19de eeuw; toen meende men de sporen van de oorspronkelijke balustrade te hebben teruggevonden. Transeptarmen geritmeerd door steunberen met vier versnijdingen, daarboven opengewerkte balustrade en spitsboogvenster. Zuidelijke transeptgevel gestut door zware steunberen uitlopend op achzijdige hoektorentjes bekroond door stenen kegel met kruisbloemen en hogels. Laatgotisch tweeledig portaal gevat in een tudorboogvormige omlijsting, geflankeerd door twee steunberen met fioelen, bekronende door elkaar gestrengelde accoladebogen. Daarboven een groot spitsboogvenster met deels geprofileerd beloop, verfraaid met bosjes loofwerk. In de vernieuwde top, drie oculi. Noordelijke transeptgevel zelfde ordonnantie als zuidelijke transeptgevel. Achzijdige opengewerkte lantaarntoren op de kruising. Basilicaal koor van drie traveeën gemarkeerd door steunberen, voorzien van spitsboogvensters. Koorhoofd met zeven transkapellen waartussen steunberen met vier versnijdingen, verder overhoekse steunberen met drie versnijdingen, spitsboogvensters. In de oksel van de zuidelijke transeptarm en het koor: vernieuwde sacristie onder zadeldak, kapittelzaal, kleine sacristie en winterkapel, samen met nagenoeg vierkant plan onder schilddak, ten oosten, geflankeerd door achzijdig traptorentje. In de oksel van de noordelijke transeptarm en het koor: eenlaagse bergruimte met voorgevel van één travee en zijgevel van drie traveeën onder schilddak.

Interieur met schip met tweeledige opstand: zware rondzuilen op achthoekige geometrische basis met bladkapitelen onder spitsboogarcaden, een triforium met opengewerkte balustrade van zandsteen (tweede helft van de 19de eeuw), daarboven spitsboogvensters. Middenbeuk en zijbeuken, westbeuken, transeptarmen en koor met kruisribgewelven. Kruising op bundelpijlers, stervormig gewelf met centraal mangat. Transkapellen onderling verbonden door lancetbogen, ten westen met vijflobbig ribgewelf, verder zeslobbig gewelf. Sommige gewelven waren oorspronkelijk met schilderingen opgesmukt; bewaard in de middelste absidiale kapel, Onze-Lieve-Vrouw van de Rozenkrans, uit 1497; in de kapel van de Zoete Naam Jezus, waarschijnlijk enkele tijd Heilige Kruiskapel; in de omgangstravee voor deze kapel en in de kapel van de schoenmakers, vroeger toegewijd aan de Heilige Drievuldigheid. In de vroegere kapittelzaal, muurschildering uit begin 16de eeuw, het Laatste Oordeel voorstellend.

Mobilair: Hoofdaltaar, marmeren sarcofaag altaar met antependium "de Aanbidding van de Koningen", door F.J. Janssens (Brussel), uit 1777; kapel van Heilige Cornelius en Heilige Maurus met houten altaar door J. Coopman, uit 1766, met schilderij "Marteldood van Heilige Cornelius" door J. van Cleef de jonge; altaar van Heilige Rochus, met schilderij "Sint-Rochus door Christus belast met het patroonschap over de pestlijders" door P.P. Rubens; altaar van het Heilig Kruis door C. van Mildert (Antwerpen), uit 1649- 1650, met schilderij van circa 1650 "Heilige Simon Stock, patroon der Karmelieten, ontvangt het Scapulier uit handen van Onze Lieve Vrouw" door G. De Crayer; altaar van de Zoete Naam Jezus uit de 18de eeuw, met paneel "Aanbidding van het Kind Jezus door de Herders" toegeschreven aan O. Venius. Preekstoel door Willem van Biscom (Aalst), uit 1806-1810; neogotische communiebank uit 1907; biechtstoelen uit 1739-1775. Doksaal en portaal ontworpen door broeder Alipius (Brussel) en het orgel uitgevoerd door P. Van Peteghem, 1758-1763. Doopvont uit de 16de eeuw, met koperen deksel met opschrift: Anno 1698 G.W. Belangrijke sacramentstoren door J. Du Quesnoy de oude (Brussel), uit 1604."

5.1.2.4. Historisch-cartografische documentatie

De historisch-cartografische studie heeft tot doel een beter grafisch beeld te geven van het studiegebied doorheen de tijd. Aangezien de werken plaats vonden aan een gebouw dat zich sinds 1480 op deze plaats bevond en de oudste bewaarde cartografische bron van de stad pas dateert uit de tweede helft van de 16de eeuw is het niet relevant om een exhaustief overzicht te geven van alle bronnen. Zij tonen immers niet de bouwfasen die voorafgaan aan 1480. Bovendien geven de kaarten de omheining of het kerkhofareaal rond de kerk, waarbinnen het onderzoeksgebied te situeren valt, niet duidelijk weer.

5.1.2.4.1. Jacob Van Deventer (1550-1565)

Fig. 22. Aanduiding van het projectgebied op het georeferenteerde stadsplan van Aalst door Jacob van Deventer (Bron: KBR; eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).

Wegens het schetsmatige karakter van het stadsplan van Deventer vertoont de georeferentie sowieso relatief grote fouten. Daarom is het beter om deze kaart enkel iconografisch te gebruiken, zonder hier exacte locaties binnen het projectgebied aan te koppelen.

Deze kaart toont een kerk met een kruisvormige plattegrond met centraal een toren. Het is niet uit te sluiten dat dit nog een oudere weergave is van de kerk. Op de kaart is het onduidelijk of er een kerkhof te situeren is rond de kerk.

5.1.2.4.2. Antonius Sanderus – Flandria illustrata (1641-1644)

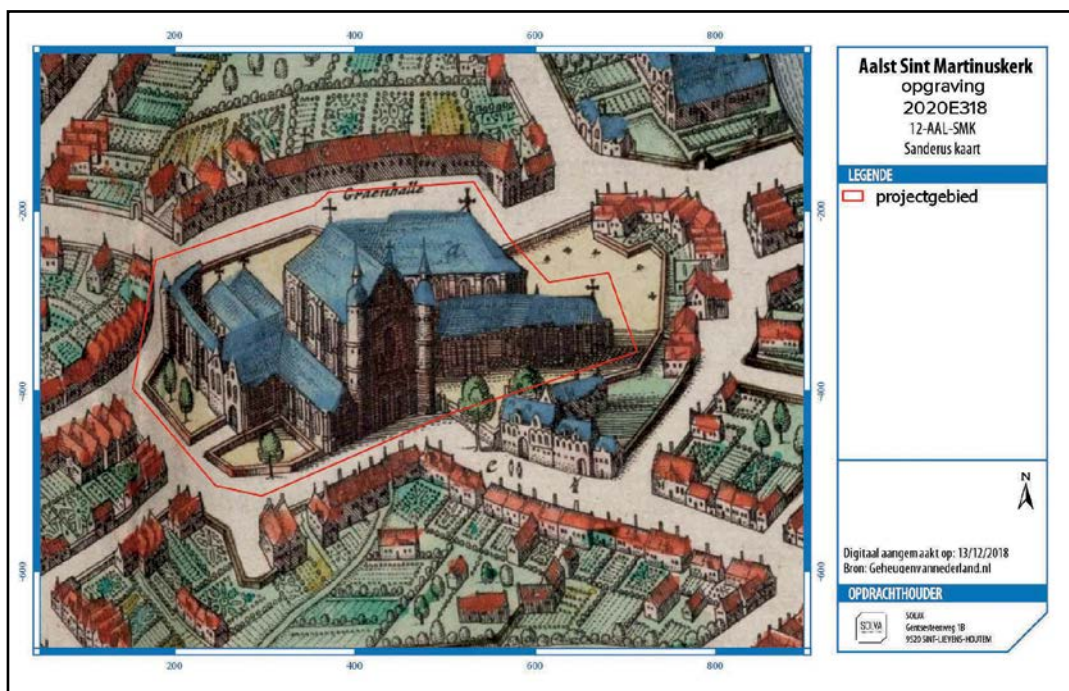

Fig. 23. Uitsnede uit het stadsplan van Aalst door Antonius Sanderus (1641-1644; bron: lib.ugent.be; eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 13/12/2018).

Op deze kaart uit het midden van de 17de eeuw is duidelijk te zien dat een deel van de kerk nog in aanbouw is. Zichtbaar is het koor en de kooromgang, het zuidelijke transept en het portaal. De omgeving onmiddellijk rond de kerk is omheind en in gebruik als kerkhof.

5.1.2.5. Fotografische documentatie van het projectgebied

Niet van toepassing.

5.1.3. Archeologisch kader

5.1.3.1. Het projectgebied

Het projectgebied situeert zich in de Sint-Martinuskerk van Aalst. In deze kerk werd in de periode 1997-1998 reeds een kleinschalig archeologisch onderzoek uitgevoerd.²⁴ In totaal zijn bij dit onderzoek de skeletten van 70 individuen onderzocht. Deze zijn op te delen in twee fases: begravingen in de huidige kerk en begravingen op het kerkhof, dat voorafgaat aan de bouw van de huidige kerk. Tussen de oudste begravingen bevond zich een kuil met scherven uit de 11de-12de eeuw en een afvalpakket met bouwpuin. Dit pakket was samen gesteld uit brokken glauconiethoudende zandsteen, tegulafragmenten en witte en roze kalkmortel. Als mogelijke interpretatie voor deze laag geven de archeologen aan dat het kan gaan om de afbraakresten van een ouder kerkgebouw uit de Karolingische of Romaanse periode. Later 14C-onderzoek op een bot tussen dit bouwpuin leverde een 10de-eeuwse datering op.²⁵

Daarnaast is ook een greppel uit de metaaltijden aangesneden.

In het kader van fase 5 van de restauratie van de Sint-Martinuskerk werd in 2017 door SOLVA eveneens een archeologisch onderzoek uitgevoerd.²⁶ De geplande aanleg van 19 putconvectoren en het funderingsherstel van de buitenzijde van de bloemenkelder zorgde er voor dat op verschillende plaatsen binnen en buiten de kerk een blik in de ondergrond

²⁴De Groote & Moens 1999, 56-57.

²⁵De Groote K., s.d. Landschap en ruimtelijke structuur van het vroeg-stedelijke Aalst (tot 1200) en hun invloed op de latere stadsvorm, Landschapscontactdag 16 oktober 2015, te raadplegen op https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/content/images/Koen_De_Groote_Landschapscontactdag_Aalst_16_oktober_2015_Alleen-lezen.pdf. (Geraadpleegd op 20/07/2017).

²⁶Klinkenborg, De Maeyer, De Graeve & Cherretté 2019.

Fig. 24. Zicht op het profiel van de onderzoekszone in 1997-1998. De twee fases die te herkennen zijn in de begravingen zijn duidelijk zichtbaar (Foto: Agentschap Onroerend Erfgoed).

kon geworpen worden. Ondanks de beperkte omvang van de vloerverwarmingsputten en de leidingsleuven, leverde dit onderzoek toch fundamenteel nieuwe informatie op die van belang is, niet alleen voor de kerk, maar ook voor de stad.

Er werd verwacht dat er nog iets van de oudere kerkfasen bewaard ging zijn, maar er werd niet gedacht dat deze kleine putten het mogelijk zouden maken om een idee te krijgen van de omvang en het uitzicht van de Romaanse kerk. Zo werd vastgesteld dat de Romaanse kerk, gebouwd in de 11de of de 12de eeuw, drie beuken had en waarschijnlijk meer dan 41 meter lang was

Op één plaats in de viering konden de archeologen dieper graven en hier troffen ze enkele oudere kuilen aan. Het was echter wachten op de radiokoolstofdateringen tot duidelijk werd hoe belangrijk deze sporen waren voor de geschiedenis van de stad. De resultaten van deze dateringen plaatsen deze kuilen in de Karolingische periode, de periode tussen 700/750 en 900 na Christus. Dit zijn de oudste dateringen tot op heden binnen de kerk. Hoewel niet met zekerheid kan aangetoond worden dat de aangetroffen sporen in relatie staan tot een kerkgebouw - een voorloper van de Romaanse kerk in dat geval - duidt de locatie van de kuilen, nabij de latere natuurstenen massieven, er op dat deze zone van de kerk in die periode wel reeds intensief werd gebruikt. Het versterkt het beeld dat de vroegmiddeleeuwse aanwezigheid zich inderdaad niet beperkte tot de zone van het Oud-Hospitaal, maar dat een veel ruimer gebied langs de Dender in deze vroege periode reeds in gebruik genomen was.

5.1.3.2. De directe omgeving

In de directe omgeving van het projectgebied werden al verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd. Gezien het feit dat de opgraving plaatsvond aan de Sint-Martinuskerk en dat de te verwachten sporen in verband te brengen zijn met dit gebouw, de begraving er rond of de indeling van de omliggende publieke ruimte, bieden deze opgravingen weinig toegevoegde waarde om een inschatting te maken van het archeologisch potentieel van het projectgebied.

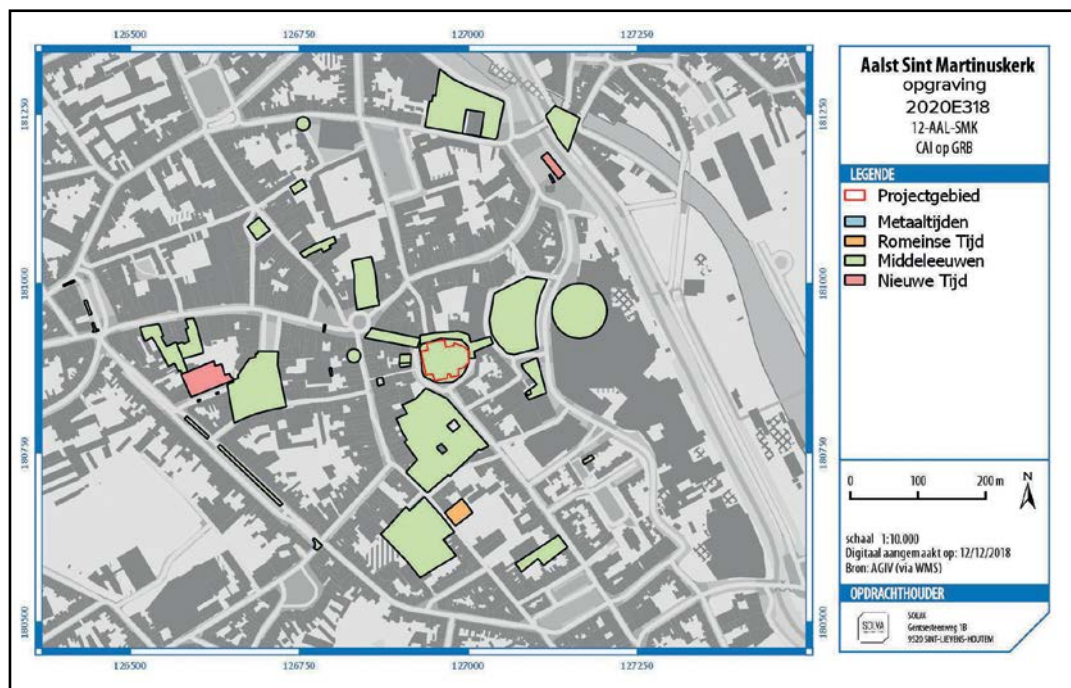

Fig. 25. Weergave van de CAI-locaties, de GGA-locaties (Gebieden Geen Archeologie) en de archeologische zone van Aalst (Bron: AGIV & Agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 12/12/2018).

Eén onderzoek kan echter wel relevant zijn voor het huidige onderzoek: het archeologisch onderzoek van het Sint-Martensplein.²⁷

Naar aanleiding van de heraanleg van de zone rondom de Sint-Martinuskerk, werd in 2000 een archeologisch onderzoek uitgevoerd door het toenmalige I.A.P.. De heraanleg omvatte tevens de vernieuwing van de riolering en de waterleiding en de bouw van een groot bloemenperk van 15 bij 5 m centraal op het Sint-Martensplein (gelegen op de verbinding tussen het Sint-Martensplein en de Oude Vismarkt). De heraanleg van de riolering leverde een doorsnede van de bodemopbouw van het plein op, terwijl voor het bloemenperk een zone van 15 bij 3 m integraal archeologisch onderzocht kon worden.

Het Sint-Martensplein vormt de verbinding tussen de op de top van een zandrug gelegen Sint-Martinuskerk en de iets meer dan 6 m lager gelegen Oude Vismarkt en het Oud-Hospitaal (beiden aan de Dender grenzend). Uit het onderzoek bleek dat op de moederbodem een oude wegverharding uit de 12de eeuw bewaard gebleven was. De aanwezigheid van de oudste weg (een met steenslag verharde zone) rechtstreeks op de moederbodem impliceert dat het terrein ten dele werd afgegraven voor de aanleg ervan. Parallel met dit oudste wegtracé liep een grachttracé, op 2 plaatsen onderbroken, mogelijk steeds aan de ingang van een erf dat op de weg uitgaf. In een volgende fase werden de grachten opgevuld en het terrein opgehoogd met grote hoeveelheden organisch materiaal, waarna de weg werd heraangelegd. Ditmaal bestond de weg (met een breedte van ongeveer 2,5 tot 3 m) uit een afboording middels lange boomstammen en palen, met daarbinnen een 10 tot 15 cm dikke verharding van steenslag en grotere kalkzandsteenbrokken. Minstens op 1 plaats kon aangetoond worden dat het wegdek op een bepaald moment vernieuwd was, ditmaal met grote, afgeplatte kalkzandstenen. In een latere fase werd het terrein opnieuw opgehoogd en werd een nieuw wegdek aangelegd, ditmaal dubbel zo breed en integraal opgebouwd met kalkzandstenen. Ook hier werden sporen van reparaties van het wegdek vastgesteld. Langs deze weg was een ondiepe drainagegreppel gegraven, opgevuld met kleine brokken en gruis van kalkzandsteen. Deze weg bleef ten laatste tot de vroege 13de eeuw in gebruik en

²⁷De Groote, Moens & De Block 2001, pp. 81-83.

bij het opgeven ervan werd een groot deel van de bestrating uitgedolven. Tot in de 18de eeuw is vervolgens op deze plaats geen stenen bestrating meer aangelegd. Hiervan getuigt een 40 cm dik pakket van zandlemige aangestampte grondlagen die in deze periode de weg uitmaakten.

5.2. BESCHRIJVING VAN DE BODEMS EN ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN

5.2.1. Genese van de bodems of andere complexen van aardkundige eenheden

De bodemtype kaart toont reeds dat het gehele gebied in een sterk antropogeen verstoord gebied ligt. De aard van de werken impliceerde dat enkel werd opgegraven tot de verstoringdiepte van de te plaatsen leidingen. Dit betekende dat de onderzijde van de opgraving zich steeds bevond in antropogene lagen.

5.2.2. Bewaring van de bodems of andere complexen van aardkundige eenheden

Op geen enkele plaats binnen het onderzoeksgebied is de natuurlijke bodem vastgesteld. De volledige vastgestelde stratigrafie is antropogeen.

5.2.3. Effecten van de aanwezige bodems en sedimenten op de bewaring van de archeologische site en de archeologische artefacten daarbinnen

In de ondergrond van het projectgebied zijn er geen natuurlijke bodems meer te verwachten op geringe diepte. De natuurlijke sequenties zijn een stuk dieper gelegen, buiten het bereik van de geplande infrastructuurwerken. De bodemopbouw bestaat uit louter antropogene bodems waarbinnen de sporen van eventuele oudere bouwfasen van de kerk en van de begravingen een zeer goede bewaring kennen.

5.2.4. Referentie aan gelijkaardige bodems en andere complexen van aardkundige eenheden op gekende archeologische sites

De aanwezigheid van louter antropogene bodems in een stadscontext is geen zeldzaamheid in Vlaanderen. Verschillende opgravingen in de nabije omgeving toonden aan dat er in Aalst een sterke antropogene impact is geweest op het bewaarde bodemarchief.

5.3. Beschrijving van de archeologische site aan de hand van het sporenbestand of de vondstenspreiding

5.3.1. Analyse van de opbouw van de archeologische site

5.3.1.1. Beschrijving van de wijze waarop de archeologische site zich aan het huidige oppervlak manifesteert

Het archeologisch onderzoek vond plaats aan de buitenzijde van een beschermd historisch monument: de Sint-Martinuskerk. Deze kerk, opgetrokken in Brabantse gotiek, domineert het Aalsterse stadsbeeld. Het onderzoeksgebied zelf is te situeren tussen de buitenmuren van het koor van de kerk en de omheiningsmuur die grotendeels rond de kerk loopt.

5.3.1.2. Beschrijving van de stratigrafische opbouw van de archeologische site

Het archeologisch onderzoek aan de buitenzijde van de kerk bleef beperkt tot de afvoersleuven en een inspectieput. Bovendien werden deze sleuven en put slechts tot een zeer beperkte diepte onderzocht. Als gevolg hiervan kon geen volledig beeld verkregen worden van de algemene stratigrafische opbouw van de site. Onder het huidige loopniveau bevindt zich de bouwvoor of A-horizont. Op bepaalde plaatsen dekt deze bouwvoor een kasseibaantje af dat zich tegen de omheiningsmuur bevindt. Hieronder bevinden zich ophogings- en nivelleringslagen met variërende diktes, die een ruime datering in de postmiddeleeuwen opleveren.

5.3.1.3. Gemiddelde diepte van de waargenomen archeologische niveaus ten opzichte van de tweede algemene waterpassing en het maaiveld

Het huidige maaiveld rond het koor van de kerk bevindt zich op een hoogte variërend van ongeveer 12,70 m TAW ter hoogte van put XXXI, ongeveer 12,30 m TAW ter hoogte van put XXXII, ongeveer 12,10 m TAW ter hoogte van putten XXXIII en XXXIV tot ongeveer 12,30 m TAW ter hoogte van put XXXV. De hier aanwezige bouwvoor of A-horizont heeft een dikte variërend van 20 tot 50 cm. Ter hoogte van put XXXIII en put XXXIV kwam onder deze A-horizont, op een diepte van 20 tot 25 cm onder het huidige maaiveld, een kasseibaantje tevoorschijn (11,90 tot 11,85 m TAW). Van de hieronder aanwezige ophogings- of nivelleringslagen werd de onderzijde niet bereikt. De afvoersleuven werden onderzocht tot een gemiddelde diepte van 12,15 m TAW in put XXXI, 11,75 m TAW in put XXXII, 11,60 m TAW in put XXXIII, 11,70 m TAW in put XXXIV en 11,90 m TAW in put XXXV. Ter hoogte van de in put XXXIV te situeren inspectieput werd het archeologische bodemarchief tot een diepte van 10,95 m TAW onderzocht.

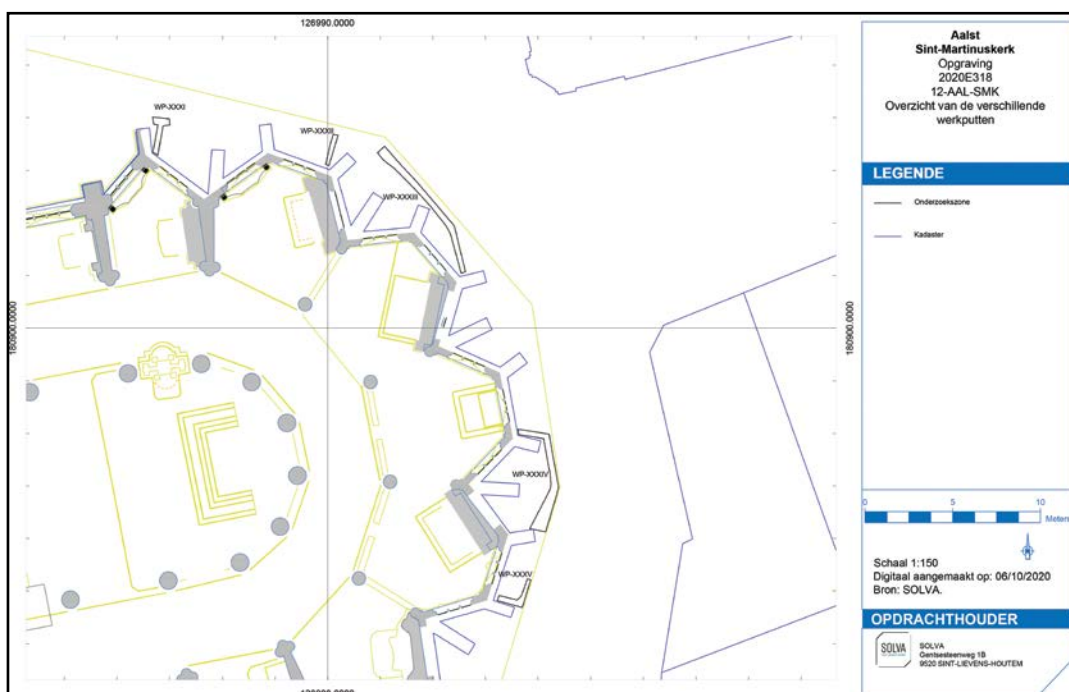

Fig. 26. Overzicht van de verschillende werkputten.

5.3.1.4. Profielfoto's

Aangezien het niet gaat om een natuurlijke stratigrafie worden de relevante profielen mee besproken bij de tekstuele beschrijving van het sporenbestand in hoofdstuk 5.3.2.4.

5.3.2. Analyse van archeologische structuren, spoorcategorieën, spoorcombinaties en individuele sporen

5.3.2.1. Niet gefaseerde allesporenkaart (voor sites zonder complexe verticale stratigrafie)

Zie figuur 2 voor een overzicht. Bij de tekstuele beschrijving van het sporenbestand in hoofdstuk 5.3.2.4 wordt tevens per werkput een grondplan weergegeven.

5.3.2.2. Weergave verschillende fases

Het archeologisch onderzoek rond het koor van de kerk bleef beperkt tot enkele sleuven voor afvoerleidingen en een inspectieput. Bovendien werden deze sleuven slechts tot een zeer beperkte diepte onderzocht. Hierdoor werd slechts een beperkt aantal archeologische sporen aangesneden, die bovendien allen in de postmiddeleeuwen te situeren zijn. Er konden geen resten van de huidige of oudere bouwfasen van de kerk herkend worden en er werden geen begravingen aangetroffen.

5.3.2.3. Behoud in situ van niet-onderzochte zones

Niet van toepassing.

5.3.2.4. Globale tekstuele beschrijving van het sporenbestand

5.3.2.4.1. Inleiding

De aard van de werken leidde er toe dat het onderzoek een beperkt aantal archeologische gegevens opleverde die bovendien niet steeds in tijd en ruimte met elkaar in verband te brengen zijn. In dit rapport zal per werkput een beschrijving gegeven worden van de voornaamste sporen die werden aangetroffen en concluderend zullen vervolgens enkele overkoepelende bevindingen geformuleerd worden. Het beperkte vondstenmateriaal zal enkel besproken worden indien het een bijdrage kan leveren tot het dateren van bepaalde spoorcombinaties. Het betreft immers steeds materiaal (aardewerk e.d.) dat zich in secundaire spoorcombinaties bevindt (gebruiks aardewerk dat elders verzameld werd en door grondverzet rond de kerk terecht gekomen is), waardoor over de aard en het gebruik van de vondsten zelf weinig betekenisvolle uitspraken kunnen gedaan worden.

Bij de bespreking van de sporen wordt er steeds gewerkt met een bespreking op 'contextniveau' (spoorcombinaties), aangezien we van oordeel zijn dat een bespreking op een lager spoorniveau weinig relevant is in het geheel. In de sporenlijsten in bijlage wordt een overzicht gegeven van de sporen en de spoorcombinaties en hun onderlinge relatie. Ter bevordering van de leesbaarheid zijn geen beschrijvingen van lagen, muren of vloeren opgenomen. Deze kunnen geraadpleegd worden in de bijlagen. De positie van de individuele sporen kan geconsulteerd worden op het grondplan (zie bijlage) of op de figuren per werkput.²⁸

5.3.2.4.2. Werkput XXXI

In deze werkput bevindt zich onder de A-horizont een puinrijke laag die vermoedelijk als ophogings- of nivelleringslaag kan geïnterpreteerd worden en die op basis van 1 scherf grijs, lokaal gedraaid aardewerk tussen 1051 en 1600 AD gedateerd wordt (XXXI-1). Vermoedelijk is deze laag echter van recentere datum. Deze laag heeft ter hoogte van de kerkmuur een dikte van ongeveer 45 cm en wordt dikker verder weg van de kerk (minstens 60 cm dikte). Onder deze laag komt een tweede, eveneens puinrijke laag tevoorschijn (XXXI-2), eveneens een vermoedelijke ophogings- of nivelleringslaag met eenzelfde datering op basis van 1 scherf grijs, lokaal gedraaid aardewerk.

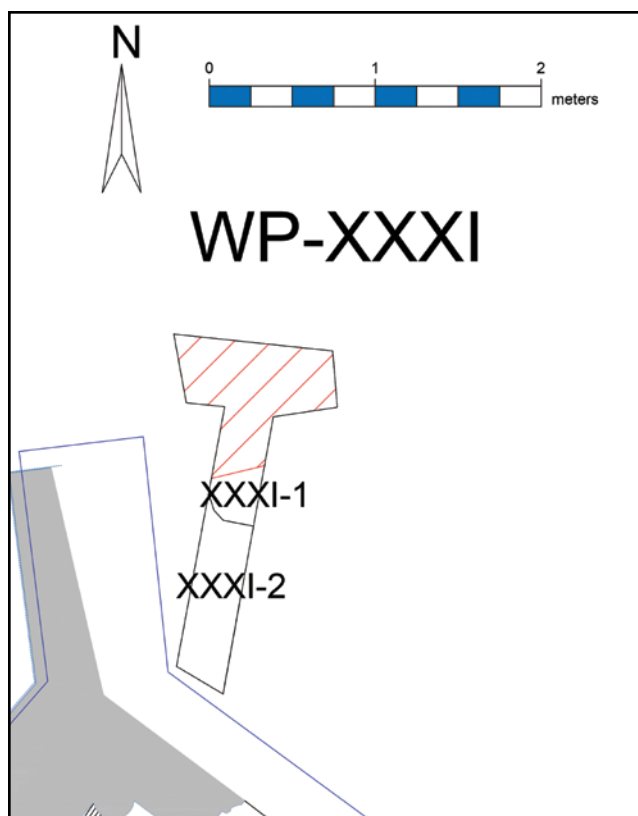

Fig. 27. Grondplan A van werkput XXXI.

²⁸Op de figuren worden de spoornummers gebruikt. In de sporenlijst in bijlage kan opgezocht worden tot welke spoorcombinatie het respectievelijke spoor behoort.

Fig. 28. Foto van werkput XXXI.

5.3.2.4.3. Werkput XXXII

In werkput XXXII kon onder de A-horizont slechts één laag geregistreerd worden: XXXII-1. Deze laag vertoont sterke gelijkenissen met XXXI-1 en kan vermoedelijk als dezelfde ophogings- of nivelleringslaag beschouwd worden. Uit deze laag konden verschillende scherven gerecupereerd worden. De aanwezigheid van een fragment van een bord in faïence fine en een scherp geglazuurd witbakkend aardewerk stellen hiervoor een datering tussen 1751 en 1940 AD voorop. Daarnaast werd een zeer heterogene verzameling aan scherven herkend: lokaal gedraaid rood aardewerk, waaronder een fragment van een bord; steengoed met engobe/zoutglazuur, waaronder een fragment met mangaan aan de binnenzijde en de aanzet van een bandvormige teiltrand in grijs aardewerk.

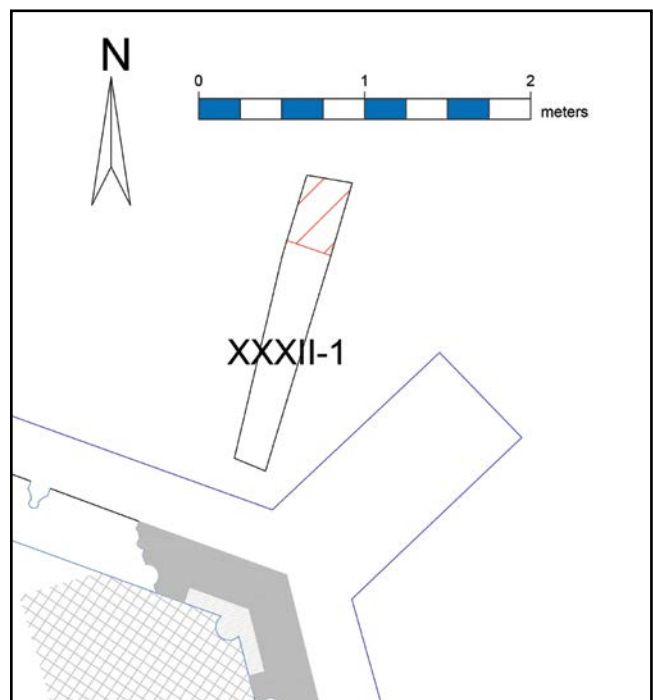

Fig. 29. Grondplan A van werkput XXXII.

Fig. 30. Aardewerk uit XXXII-1.

Fig. 31. Foto van werkput XXXII.

5.3.2.4.4. Werkput XXXIII

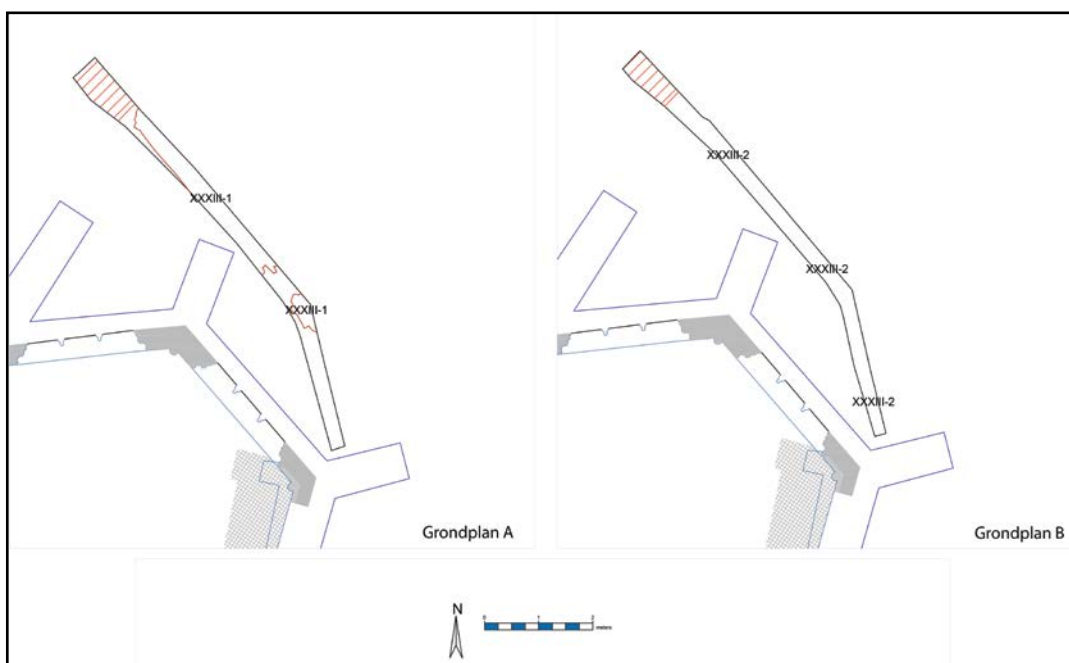

Fig. 32. Grondplan A en B van werkput XXXIII.

Werkput XXXIII bevatte, voor het gedeelte van de sleuf dat zich langs de omheiningmuur rond de kerk bevond, onder de A-horizont de restanten van een kasseibaantje (XXXIII-1). De kasseien sluiten mooi aan op de omheiningmuur en lijken er dus verband mee te houden. Er konden geen foto's of afbeeldingen terug gevonden worden waarop deze kasseien zichtbaar zijn en die een aanwijzing konden geven over hoe lang deze kasseien nog in gebruik waren. De aanwezigheid in de bovenliggende A-horizont van snoepwikkels (o.a. een verpakking van Raider) en een fragment van een bierglas (SAFIR) lijken er op te wijzen dat deze pas aan het einde van de 20ste eeuw (mogelijk de jaren '70 of '80) afgedekt werden. Onder deze kasseien kwam opnieuw een puinrijke ophogings- of nivelleringslaag aan het licht (XXXIII-2). Op basis van 2 scherven steengoed met engobe/zoutglazuur (waaronder 1 oorfragment) en een fragment van een lollepot in lokaal gedraaid rood aardewerk, kan deze laag ruim tussen 1601 en 1940 AD gedateerd worden. Mogelijk betreft het hier opnieuw dezelfde laag als in werkputten XXXII en XXXI (respectievelijk XXXII-1 en XXXI-1).

Fig. 33. Aardewerk uit XXXIII-2.

Fig. 34. Foto van grondplan A van werkput XXXIII.

Fig. 35. Foto van grondplan B van werkput XXXIII.

5.3.2.4.5. Werkput XXXIV

In werkput XXXIV werd ter hoogte van de omheiningsmuur rond de kerk, eenzelfde situatie vastgesteld als in werkput XXXIII. Ook hier bevond zich onder de A-horizont een kasseibaantje, aansluitend op de omheiningsmuur en met een klaarblijkelijke breedte van 30 a 35 cm.²⁹ Net als in werkput XXXIII troffen de archeologen onder deze kasseien een puinrijke ophogings- of nivelleringslaag aan (XXXIV-4). Het betreft mogelijk hetzelfde spoor als XXXIII-2, XXXII-1 en XXXI-1. Uit de laag in werkput XXXIV konden geen vondsten gerecupereerd worden. Aan noordwestelijke zijde van de werkput, in het gedeelte van de sleuf dat grenst aan de kerkmuur, bleek de A-horizont zich dieper dan verstoringsdiepte te bevinden (XXXIV-5).

Aan zuidwestelijke zijde van de werkput bood de hier geplande inspectieput de kans om over een oppervlakte van ongeveer 1 bij 1 m het archeologische bodemarchief tot een diepte van ongeveer 1,4 m te onderzoeken. Hierbij kwamen tijdens het verdiepen, op een diepte van ongeveer 11,35 m TAW (of zo'n 80 cm onder het huidige loopniveau), grote kalkzandstenen tevoorschijn (XXXIV-2). Op basis van de kwart cirkelvormige ligging van deze stenen werd aanvankelijk gedacht aan een muurrestant. Doch het ontbreken van mortel tussen de stenen en de vaststelling dat het slechts een enkele laag stenen betreft, doen eerder vermoeden dat het om een uitbraakspoor gaat. De ogenschijnlijke cirkelvorm berust in dit geval geheel op toeval. Onder de stenen kwamen opnieuw ophogings- of nivelleringslagen tevoorschijn.

²⁹In werkput XXXIV is het kasseibaantje spoor XXXIV-1, maar dit vormt samen met de kasseien in werkput XXXIII spoorcombinatie XXXIII-1. De oorspronkelijke breedte van dit kasseibaantje kon enkel in werkput XXXIV achterhaald worden en dit dankzij de uitgraving noodzakelijk voor de geplande inspectieput.

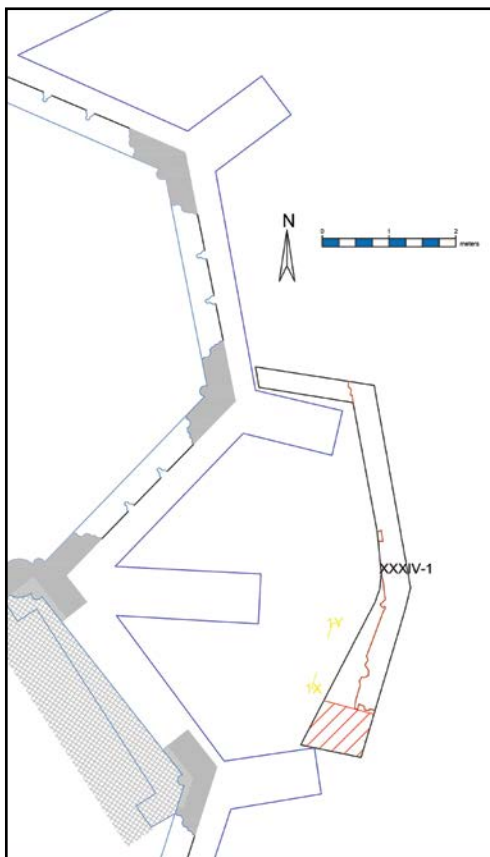

Fig. 36. Grondplan A van werkput XXXIV.

Fig. 37. Foto van het kasseibaantje in werkput XXXIV.

Fig. 38. Foto van uitbraakspoor XXXIV-2

Gelet op een verstoring aan zuidelijke zijde van de inspectieput, de aanwezigheid van de omheiningsmuur aan oostelijke zijde en de reeds gedeeltelijke uitgraving van het profiel aan noordelijke zijde, werd enkel het westelijke profiel van de inspectieput geregistreerd.³⁰ Aan linkerzijde van dit profiel is de recente uitgraving van de huidige regenwaterafvoer zichtbaar. Bovenaan bevindt zich de A-horizont (XXXIV-5) die op zijn beurt een relatief recente kuil afdekt (XXXIV-7).

Hieronder bevinden zich opnieuw opeenvolgende puinrijke ophogings- of nivelleringslagen. De onderste laag (XXXIV-3) kan op basis van de aanwezigheid van 1 stuk steengoed met engobe/zoutglazuur en 2 fragmenten grijs lokaal gedraaid aardewerk (waaronder een bodemfragment van een kan/kruik of beker) vrij breed tussen 1301 en 1600 AD gedateerd worden. Een recentere datering valt echter opnieuw niet uit te sluiten.

Fig. 39. Foto van profiel 1-XY.

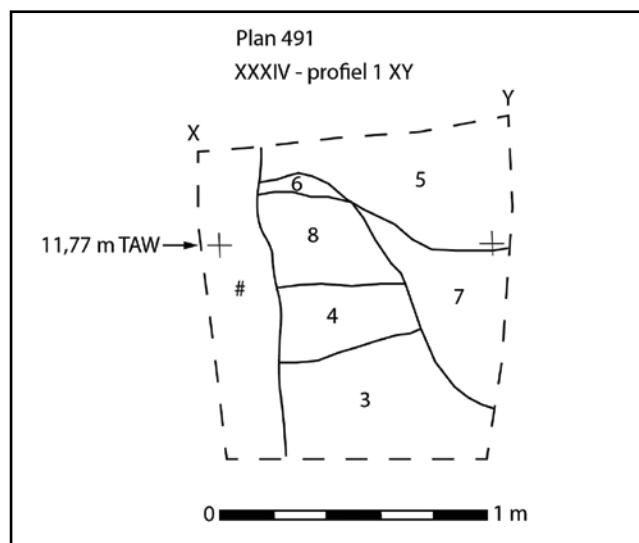

Fig. 40. Profieltekening 1-XY.

³⁰Het noordelijke profiel vertoonde overigens dezelfde bodemopbouw als het westelijke.

5.3.2.4.6. Werkput XXXV

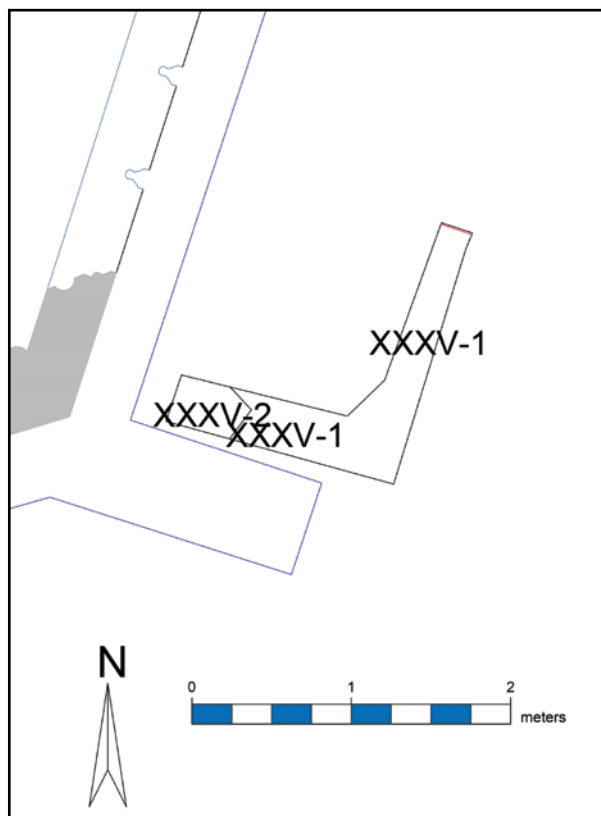

Fig. 41. Grondplan A van werkput XXXV.

In de laatste werkput bleek de A-horizont ter hoogte van de kerkmuur opnieuw dieper dan verstoringsdiepte te zijn (XXXV-2 in grondplan). Verder van de kerkmuur kwam onder deze A-horizont opnieuw een puinrijke laag tevoorschijn die vermoedelijk als ophogings- of nivelleringslaag te interpreteren is (XXXV-1). Op basis van 1 bodemfragment met standring in lokaal gedraaid rood aardewerk wordt deze laag ruim gedateerd tussen 1176 en 1600 AD. Ook hier is de kans groot dat de laag van recentere datum is, gezien de sterke gelijkenissen met XXXI-1, XXXII-1, XXXIII-2 en XXXIV-4.

Fig. 42. Foto van werkput XXXV.

5.4. BESCHRIJVING VAN HET BESTAND AAN CULTURELE VONDSTEN EN NATUURWETENSCHAPPELIJKE VONDSTEN

5.4.1. Beschrijving van de analysemethoden en -technieken

De vondsten zijn tijdens het terreinwerk doormiddel van een uniek volgnummer (inventarisnummer) gekoppeld aan een individueel laagnummer. Op die manier is er een dubbele controle waardoor het foutenpercentage tijdens het inzamelen van de vondsten bijna volledig kan gereduceerd worden. Bij de analyse worden de vondsten per laagnummer (spoorniveau) ingevoerd in de SOLVA-Archeologiedatabank. Deze databank voorziet een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie, datering en assessment. Hieraan zijn de verschillende vondst- en staalnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt 'automatisch' een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, spoorcombinatie- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te exporteren naar Excel. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden. Het aardewerk wordt in technische groep onderverdeeld, en nadien per vorm geteld. Voor de datering van het aardewerk wordt steeds de volledige spoorcombinatie (spoorcombinatie) in ogenschouw genomen. Van de relevante stukken zijn foto's gemaakt, die ter illustratie zijn bijgevoegd bij de spoorbeschrijving in hoofdstuk 5.3.2.4. Het metaal is gedroogd en ingepakt volgens de regels van de kunst.

5.4.2. Beschrijving van de uitwerkingsmethoden

Zie 3.5.1.2.

5.4.3. Beschrijving van de vondsten

De aard van de werken had tot gevolg dat er slechts kleine kijkvensters rond het koor van de kerk werden gemaakt (leidingsleuven en een inspectieput). Dit had tot gevolg dat er slechts een beperkt aantal vondsten is gerecupereerd. Bovendien bevinden deze vondsten zich steeds in secundaire positie. De relevante vondsten zijn besproken in hoofdstuk 5.3.2.4. bij de respectievelijke contexten (spoorcombinatie). Een overzicht van de determinatie van de vondsten is terug te vinden in de lijst in bijlage.

5.4.4. Beschrijving en analyse van de vondstcategorieën

Zie 5.3.2.4. en lijsten in bijlage.

5.4.5. Analyse van de typologische, chronologische en ruimtelijke indeling van de vondsten

Gezien het zeer kleine vondstenbestand ten gevolge van de aard van de werken en de aanwezigheid van vooral vondsten in secundaire positie is dit voor deze opgraving weinig relevant. In hoofdstuk 5.3.2.4. zijn de verschillende relevante vondsten besproken in relatie tot de contexten (spoorcombinaties) waarin deze zijn gevonden.

5.5. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

5.5.1. Relatieve datering op basis van het sporenbestand en vondstenbestand

Zie hoofdstuk 5.3.2.4. en lijsten in bijlage.

5.5.2. Absolute datering op basis van vondsten

Zie hoofdstuk 5.3.2.4. en lijsten in bijlage.

5.5.3. Absolute datering op basis van natuurwetenschappelijke dateringstechnieken

Niet van toepassing.

5.5.4. Absolute datering op basis van historische bronnen

Zie hoofdstuk 5.1.2.3.

5.5.5. Tafonomische opbouw en formatie van de archeologische site

In het laatste kwart van de 20ste eeuw werd de huidige indeling van het areaal rond de kerk en binnen de omheiningsmuur aangelegd. Voorheen bevond zich langs deze omheiningsmuur een smal kasseibaantje dat deze zone ruim genomen in de postmiddeleeuwen toegankelijk maakte. Nog in de postmiddeleeuwen werd het gebied rond de kerk herhaaldelijk opgehoogd/genivelleerd, waardoor vrij gehomogeniseerd pakketten met bouwafval en verspitte menselijke resten ontstonden.

5.6. SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE

5.6.1. Gemotiveerde interpretatie van de vondsten, vondstcategorieën, sporen, spoorcombinaties, spoorcategorieën, archeologische structuren, en activiteitenzones

De Sint-Martinuskerk bevindt zich in de oudste ontstaanskern van Aalst en was tot 1873 de enige parochiekerk van Aalst. De oudste vermelding van de kerk dateert van 1183, maar zeer waarschijnlijk is ze van oudere datum. Verschillende indicaties (naamgeving, historische context, topografische ligging, archeologische indicaties) duiden immers op een mogelijk vroegmiddeleeuwse oorsprong. Bijgevolg kon niet uitgesloten worden dat er tijdens het onderzoek sporen van deze oudere kerkfasen werden aangetroffen. Ook sporen van vóór de in gebruik name als parochiekerk waren niet uit te sluiten.

Het archeologisch onderzoek rond het koor van de kerk bleef beperkt tot enkele sleuven voor afvoerleidingen en een inspectieput. Bovendien werden deze sleuven slechts tot een zeer beperkte diepte onderzocht. Hierdoor werd slechts een beperkt aantal archeologische sporen aangesneden, die bovendien allen in de postmiddeleeuwen te situeren zijn. Er konden geen resten van de huidige of oudere bouwfasen van de kerk herkend worden en er werden geen begravingen aangetroffen. Op twee plaatsen werd, gelegen tegen de omheiningsmuur van de kerk, een smal kasseibaantje aangetroffen. Op basis van de onderliggende lagen moet het ontstaan hiervan in de postmiddeleeuwen gesitueerd worden. Vondsten in de bovenliggende A-horizont lijken er op te wijzen dat de kasseien pas in het laatste kwart van de 20ste eeuw in onbruik zijn geraakt. Ter hoogte van de inspectieput werd te midden van post middeleeuwse ophogings- of nivelleringslagen een mogelijk uitbraakspoor met kalkzandstenen aangetroffen. Het is onduidelijk of deze in verband te brengen zijn met een herstelling aan de kerk, aan de omheiningsmuur of met iets totaal anders.

5.6.2. Bevindingen ten opzichte van de resultaten van eerder uitgevoerd archeologisch onderzoek

De beperkte en bovendien vrij recente resultaten van het huidige archeologisch onderzoek maken het aftoetsen ervan aan de resultaten van eerder uitgevoerd onderzoek irrelevant. Het is in dit geval dan ook niet van toepassing.

5.6.3. Besluit

Het archeologisch onderzoek rond het koor van de kerk bleef beperkt tot enkele sleuven voor afvoerleidingen en een inspectieput. Bovendien werden deze sleuven slechts tot een zeer beperkte diepte onderzocht. Hierdoor werd slechts een beperkt aantal archeologische sporen aangesneden, die bovendien allen in de postmiddeleeuwen te situeren zijn. Er konden geen resten van de huidige of oudere bouwfasen van de kerk herkend worden en er werden geen begravingen aangetroffen. Op twee plaatsen werd, gelegen tegen de omheiningsmuur van de kerk, een smal kasseibaantje aangetroffen. Op basis van de onderliggende lagen moet het ontstaan hiervan in de postmiddeleeuwen gesitueerd worden. Vondsten in de bovenliggende A-horizont lijken er op te wijzen dat de kasseien pas in het laatste kwart van de 20ste eeuw in onbruik zijn geraakt. Ter hoogte van de inspectieput werd te midden van post middeleeuwse ophogings- of nivelleringslagen een mogelijk uitbraakspoor met kalkzandstenen aangetroffen. Het is onduidelijk of deze in verband te brengen zijn met een

herstelling aan de kerk, aan de omheiningsmuur of met iets totaal anders.

5.6.4. Afbakening van zones waar geen archeologisch erfgoed aanwezig is

Binnen het opgravingsareaal werden enkele zones aangetroffen waar geen archeologisch erfgoed meer aanwezig is. Het betreft de plaatsen waar reeds regenwaterafvoerbuizen werden aangelegd. Deze zones zijn zeer beperkt in oppervlakte en diepte. Naast en onder deze uitgraving is wel nog archeologisch erfgoed aanwezig.

5.7. DE ONDERZOEKSVRAGEN EN ONDERZOEKSDOELEN BEANTWOORD

Zie hoofdstuk 5.6.

5.8. SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP GESPECIALISEERD PUBLIEK)

Het archeologisch onderzoek rond het koor van de kerk bleef beperkt tot enkele sleuven voor afvoerleidingen en een inspectieput. Bovendien werden deze sleuven slechts tot een zeer beperkte diepte onderzocht. Hierdoor werd slechts een beperkt aantal archeologische sporen aangesneden, die bovendien allen in de postmiddeleeuwen te situeren zijn. Er konden geen resten van de huidige of oudere bouwfasen van de kerk herkend worden en er werden geen begravingen aangetroffen. Op twee plaatsen werd, gelegen tegen de omheiningsmuur van de kerk, een smal kasseibaantje aangetroffen. Op basis van de onderliggende lagen moet het ontstaan hiervan in de postmiddeleeuwen gesitueerd worden. Vondsten in de bovenliggende A-horizont lijken er op te wijzen dat de kasseien pas in het laatste kwart van de 20ste eeuw in onbruik zijn geraakt. Ter hoogte van de inspectieput werd te midden van post middeleeuwse ophogings- of nivelleringslagen een mogelijk uitbraakspoor met kalkzandstenen aangetroffen. Het is onduidelijk of deze in verband te brengen zijn met een herstelling aan de kerk, aan de omheiningsmuur of met iets totaal anders.

5.9. SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP NIET-GESPECIALISEERD PUBLIEK)

Het archeologisch onderzoek rond het koor van de kerk bleef beperkt tot enkele sleuven voor afvoerleidingen en een inspectieput. Bovendien werden deze sleuven slechts tot een zeer beperkte diepte onderzocht. Hierdoor werd slechts een beperkt aantal archeologische sporen aangesneden, die bovendien allen in de postmiddeleeuwen te situeren zijn. Er konden geen resten van de huidige of oudere bouwfasen van de kerk herkend worden en er werden geen begravingen aangetroffen. Op twee plaatsen werd, gelegen tegen de omheiningsmuur van de kerk, een smal kasseibaantje aangetroffen. Op basis van de onderliggende lagen moet het ontstaan hiervan in de postmiddeleeuwen gesitueerd worden. Vondsten in de bovenliggende A-horizont lijken er op te wijzen dat de kasseien pas in het laatste kwart van de 20ste eeuw in onbruik zijn geraakt. Ter hoogte van de inspectieput werd te midden van post middeleeuwse ophogings- of nivelleringslagen een mogelijk uitbraakspoor met kalkzandstenen aangetroffen. Het is onduidelijk of deze in verband te brengen zijn met een herstelling aan de kerk, aan de omheiningsmuur of met iets totaal anders.

6 | BIBLIOGRAFIE

- AAL-SMK 2020E318

ONE XXXI

PL B

SPOOR

COUPE

PROFIL

BORING

6. BIBLIOGRAFIE

6.1. BOEKEN

BARTHOLOMIEUX B, Taelman E., DE MAEYER W., VAN CAUWENBERGH S., VANHOLME N. & CHERRETTÉ B., 2015. *Aalst Vredeplein – Keizersplein. Onderzoek van de laatmiddeleeuwse stadswalling. SOLVA Archeologie-rapport 9*. Onuitgegeven rapport SOLVA

KLINKENBORG S., DE MAEYER W., DE GRAEVE A. & CHERRETTE B., 2019. Aalst-Sint-Martinuskerk. Archeologisch onderzoek, SOLVA rapport 167, onuitgegeven rapport SOLVA.

6.2. ARTIKELS

CALLEBAUT D., 1983a. De topografische groei van Aalst of hoe een Zelhof een gebastioneerde stad werd. In: *Miscellanea Archaeologica in honorem H. Roosens, Archaeologia Belgica* 255, pp. 227-249.

CALLEBAUT D., 1983b. Het Onze-Lieve-Vrouw-Hospitaal te Aalst. In: *Archaeologica, Conspectus MCMLXXXII* 253, pp. 91-95.

CALLEBAUT D., 1983c. Het Oud-Hospitaal te Aalst (O.VI.). In: *Archaeologia Mediaevalis* 6, pp. 42.

DE GROOTE K., 2010. The contribution of archaeological sources to the research of the formation of towns. The example of Aalst, a border town in the county of Flanders. In: *Exchanging Medieval Material Culture. Studies on archaeology and history presented to Frans Verhaeghe, Relicta Monografieën* 4, pp. 249-266.

DE GROOTE K., 2013. De stadswording van Aalst. Of hoe een Merovingische nederzetting uitgroeide tot een laatmiddeleeuwse stad. In: *Monumenten en Landschappen* 32, pp. 4-32.

DE GROOTE K. & MOENS J., 1999. Noodonderzoek in de St-Martinuskerk te Aalst (O.VI.). In: *Archaeologia Mediaevalis* 22, pp. 56-57.

DE GROOTE K. & MOENS J., 2009. Archeologisch onderzoek in de Louis D'Haeseleerstraat te Aalst. Een test voor het ontwikkelingsmodel van de stad (O.-VI.). In: *Archaeologia Mediaevalis* 32, pp. 120-122.

DE GROOTE K., MOENS J. & DE BLOCK A., 2001. Een 12de eeuwse stenen weg onder het Sint-Martensplein te Aalst (O.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 24, pp. 81-83.

DE GROOTE K., MOENS J. & AMEELS V., 2010. Verzegeld door de eerste stadswal. Merovingische nederzettingssporen onder de speelplaats van het Sint-Jozefscollege te Aalst (O.-VI.). In: *Archaeologia Mediaevalis* 33, pp. 43-47.

SEVENANT M., MENSCHAERT J., COUVREUR M., RONSE A., ANTROP M., GEYPENS M., HERMY M. & DE BLUST G., 2002. *Ecodistricten: Ruimtelijke eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen. Deelrapport II: Afbakening van ecodistricten en eco regio's: Verklarende teksten.*

VAN DE PERRE D., 2011. De stedenbouwkundige ontwikkeling van Aalst, Ninove en Geraardsbergen tot 1500: een vergelijkende studie. In: *Het Land van Aalst* 63/1, pp. 39-80.

6.3. WEBSITES

<https://geo.onroenderfgoed.be/>

<http://www.dov.vlaanderen.be/>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/>

<https://www.onroenderfgoed.be/>

7 | BIJLAGEN

7. BIJLAGEN

7.1. HANDLEIDING BIJ HET RAADLPEGEN VAN DE BIJLAGEN

De bijlagen bij het rapport zijn ingedeeld in een algemene gegevensfiche over het project inclusief trefwoorden, een lijst met overzichtsfoto's, een structuurlijst, een contextlijst, een sporenlijst, een vondstenlijst en een fotolijst op spoorniveau. Tevens wordt een overzicht geboden van uitgevoerd post-excavation onderzoek en mogelijkheden voor verder onderzoek.

Deze lijsten worden aangevuld met de afgeleverde vergunningen voor metaaldetectie en prospectie met ingreep in de bodem enerzijds, en de bijzondere voorwaarden waaraan het onderzoek dient te beantwoorden, opgesteld door de bevoegde overheid - het Agentschap Onroerend Erfgoed - anderzijds.

We geven hierbij enige duiding met betrekking tot de diverse lijsten in deze bijlage.

De lijsten worden automatisch gegenereerd uit de SOLVA-databank. In deze databank worden tijdens de opgraving en de rapportage alle data die tijdens een archeologisch project worden gegenereerd, samengebracht. Het gaat hierbij dus zowel om velddata (foto's, plannen, beschrijvingen, relaties tussen sporen, vondsten, ...) als documenten die tijdens de rapportage worden gegenereerd (aardewerktekeningen, informatie over behandeling van materiaal, het archeologisch rapport, diverse laboanalyses, administratief archief zoals vergunningen, bijzondere voorwaarden, ...). In het kader van de rapportage genereert de databank een reeks lijsten zoals gevraagd in de "Minimumnormen voor archeologische registratie en rapportage" en de "bijzondere voorwaarden" bij het concrete project.

Conform de structuur van de databank (zie hoofdstuk methodologie, verwerking) worden de bijlagen hiërarchisch opgebouwd. Alle velddata worden in de databankstructuur op drie niveaus ingedeeld: spoorniveau, contextniveau en structuurniveau. We verduidelijken met een voorbeeld.

Onder de noemer 'sporen' verstaan we het kleinste niveau van notulering, de kleinste eenheid als het ware: bijvoorbeeld een aflijning in een grondplan of een laag in een kuil bij een coupe-tekening. Dit is het niveau waarop vondsten afzonderlijk worden ingezameld.

Verschillende sporen kunnen toebehoren aan een 'context': zo vormen verschillende lagen in een kuil samen de context 'kuil'.

Op gelijkaardige wijze kunnen verschillende contexten gegroepeerd worden tot een overkoepelende 'structuur': diverse paalkuilen behoren bijvoorbeeld toe aan de structuur 'gebouw'.

In de databank, en dus ook in deze bijlagen, worden de velddata volgens vastgestelde thesauruslijsten toegewezen aan de noemers 'sporen', 'contexten' en 'structuren'. Door archeologische begrippen (gebouw, crematiegraf, grafkuil, laag, ...) via een vastgestelde thesauruslijst aan een specifiek niveau toe te wijzen (spoor, context, structuur), bestaat de garantie dat bij bevraging van de databank naar een bepaald archeologisch begrip, effectief ook alle ingevoerde data in de resultatenlijst voorkomt (anders gezegd, we vermijden daardoor dat 'grafkuil' de ene maal bij 'context', en de andere maal bij 'structuur' wordt ondergebracht).

De lijsten in deze bijlage zijn volgens dezelfde hiërarchie opgebouwd. In de bijlage wordt achtereenvolgens een overzicht gebracht van structuren, contexten en sporen. Op deze wijze kan van 'groot' naar 'klein' afgedaald worden in de informatie. Er wordt bovendien

met kruisverwijzingen gewerkt: bij structuren staat vermeld uit welke contexten ze zijn opgebouwd, bij contexten staat vermeld uit welke sporen ze zijn opgebouwd. In omgekeerde richting staat bij de sporenlijsten vermeld tot welke context en structuur een spoor behoort, en bij de contextlijst staat vermeld tot welke structuur een context behoort. De structuurlijst bevat dus een overzicht van gerelateerde contexten. De contextlijst bevat een overzicht van gerelateerde structuren (hoger niveau) en sporen (lager niveau), alsook een overzicht van alle foto's, plannen, vondsten en stalen. De sporenlijst bevat een overzicht van gerelateerde contexten en structuren, alsook een overzicht van alle foto's, plannen, vondsten en stalen. De gedetailleerde spoorbeschrijvingen zijn uitsluitend in de sporenlijsten zelf terug te vinden. Op elk niveau tot slot staat een interpretatie en zo mogelijk ook een datering vermeld.

Voor de duidelijkheid geven we mee dat niet elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een context (en dus structuur), evenmin als elke context aan een structuur kan toegewezen worden.

Wat de wijze van nummering betreft, geldt als algemene regel dat contexten en structuren de naam dragen van het spoornummer dat als eerste aan die 'context' (en eventueel bij uitbreiding 'structuur') wordt toegewezen. In een rapport zijn het doorgaans de contextnummers en, indien gegroepeerd onder een structuur, de structuurnummers die in de tekst de leidraad vormen.

Tot slot enkele bijzonderheden:

Verstoringsen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een context gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau.

In het geval dat het een rapportage van een vooronderzoek betreft, worden sporen in principe niet aan een context (en bij uitbreiding een structuur) toegewezen. Contexten en structuren worden pas aangemaakt op het moment van een archeologische opgraving, aangezien op dat ogenblik alle beschikbare informatie aanwezig is, en dit dus dan wel een zinvolle oefening is. Tijdens een vooronderzoek zijn heel wat relaties bijvoorbeeld nog niet duidelijk.

De enige uitzondering op deze regel wordt gemaakt wanneer bij de verwerking van een vooronderzoek reeds duidelijk is dat de sporen gelegen zijn in een zone die niet voor verder onderzoek in aanmerking komt. Dan worden sporen waar mogelijk wel tot contexten gegroepeerd (en worden dus in de databank contexten (en eventueel structuren) aangemaakt). Op deze wijze wordt gegarandeerd dat informatie rond potentiële contexten of structuren niet verloren gaat bij een bevraging van de databank. Een voorbeeld verduidelijkt dit: een geïsoleerde grafkuil, die geen aanleiding geeft tot verder onderzoek, wordt wel als context gedefinieerd in de databank, omdat deze zo ook in de resultatenlijst van een bevraging zal voorkomen. Zoniet zou deze grafkuil voor de databank 'onzichtbaar' worden.

7.2. LIJSTEN

- Gegevensfiche project
- Keywords
- Dagrapporten
- Contextlijst, met vermelding van de gerelateerde structuren en sporen, foto's, plannen, vondsten en stalen
- Spoorlijst, met vermelding van de gerelateerde contexten, structuren, foto's, plannen, vondsten en stalen
- Vondstenlijst
- Potentieel en uitgevoerd onderzoek
- Tekeninglijst
- Overzichtsfoto's
- Fotolijst

7.3. GRONDPLAN

Het archeologisch onderzoek rond het koor van de kerk bleef beperkt tot enkele sleuven voor afvoerleidingen en een inspectieput. Bovendien werden deze sleuven slechts tot een zeer beperkte diepte onderzocht. Hierdoor werd slechts een beperkt aantal archeologische sporen aangesneden, die bovendien allen in de postmiddeleeuwen te situeren zijn. Er konden geen resten van de huidige of oudere bouwfases van de kerk herkend worden en er werden geen begravingen aangetroffen. Op twee plaatsen werd, gelegen tegen de omheiningsmuur van de kerk, een smal kasseibaantje aangetroffen. Op basis van de onderliggende lagen moet het ontstaan hiervan in de postmiddeleeuwen gesitueerd worden. Vondsten in de bovenliggende A-horizont lijken er op te wijzen dat de kasseien pas in het laatste kwart van de 20ste eeuw in onbruik zijn geraakt. Ter hoogte van de inspectieput werd te midden van post middeleeuwse ophogings- of nivelleringslagen een mogelijk uitbraakspoor met kalkzandstenen aangetroffen. Het is onduidelijk of deze in verband te brengen zijn met een herstelling aan de kerk, aan de omheiningsmuur of met iets totaal anders.